

Osmanlı Hukukunda Konsolos: Eğriboz Örneği (1714-1815)^(*)

Consul in Ottoman Law: The Case of Euboea (1714-1815)

Osman Safa BURSALI^(**)

Öz:

Osmanlı Devletindeki konsolosluk hukukuna ilişkin ticari örfler ve konsolosu kabul eden devletlerin tanıdığı statü, meselenin hukuk doktrininde ele alınmasından tarihsel olarak önce gelmektedir. Bu nedenle konsolos gönderen veya kabul eden devletlerin düzenlemeleri ve uygulamaları önem taşımaktadır. Benzer bir kurum olan elçilik dünya tarihinde çok eski dönemlere dayanırken konsolosluk on sekizinci yüzyıldan büyük yaygınlık kazanmıştır. Konsolos uygulamasının hukuki altyapısının gelişmesi ve konsoloslara ilişkin hukuki değerlendirmelerin artışı ise Osmanlılarda on dokuzuncu yüzyılda görülmüştür. Dolayısıyla o döneme kadar konsoloslar hakkında Osmanlılarda ayrıntılı ve bütünlüklü hukuki görüşler pek görülmemiştir. Ahitnameler başta olmak üzere normlar ve bürokratik uygulamalar daha çok yer bulmuştur. Bu makalede, Osmanlı Devletindeki konsolos varlığı ve faaliyeti üzerindeki hukuki vurguyu artırmak amaçlanmaktadır. Makalede, Tanzimat öncesi Osmanlı devletler hukuku ve uygulamalarında konsolosun yerine değinilmiştir. Daha sonra, on beşinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar Osmanlı Devletinde bulunan konsoloslar ve konsoloslara bağlı çalışanlar hakkındaki tarih literatürünün görünümü ele alınmış, aynı yüzyıllar içinde Osmanlı egemenliği altındaki Eğriboz'un siyasi ve sosyo-ekonomik durumu özetlenmiştir. Makalenin üçüncü kısmında, on sekizinci yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında Eğriboz'da konsolos bulunduğuna işaret eden Osmanlı bürokratik yazışmaları tanıtılmıştır. Aynı kısımda, Eğriboz'daki konsolosların dava tarafı olarak bürokratik yazışmalarda zikredildiği bazı vakalar analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Konsolos, Osmanlı Hukuku, Eğriboz, Türk Hukuk Tarihi, Ege Adaları.

---

^(*) Araştırma Makalesi / *Research Article*
Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 06.05.2024
Yayınlanmasının Kabul Edildiği Tarih: 02.07.2024

DOI: <https://doi.org/10.58733/imhfd.1545352>

Bu makaleye atf için: BURSALI, Osman Safa, "Osmanlı Hukukunda Konsolos: Eğriboz Örneği (1714-1815)", *İMİHFD*, C. 9, S. 2, 2024, s. 325-365

^(**) Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul - Türkiye
E-posta: osman.bursali@marmara.edu.tr
Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-0556-9792>

Abstract:

The commercial customs regarding consular law in the Ottoman Empire and the status recognized by the states accepting the consuls shaped before legal scholars addressed the issue. For this reason, the regulations and practices of the states that send or receive consuls were significant. While the embassy, a similar institution, dates back to ancient times in world history, the consulate became widespread in the eighteenth century. The development of the legal infrastructure of the consul practice and the increase in legal evaluations regarding consuls existed in the Ottomans in the nineteenth century. Therefore, until that period, one could not confront detailed and complete legal opinions about consuls in the Ottoman Empire. Norms and bureaucratic practices, especially *ahitnames* (covenants), have found more space. In this article, I seek to increase the legal emphasis on the consul's presence and activity in the Ottoman Empire. First, I will handle the consul's place in pre-Tanzimat Ottoman law and practices. Then, I will discuss the historical literature on consuls and consular employees in the Ottoman Empire from the fifteenth century to the early nineteenth century and I will summarize the political and socio-economic situation of the island of Euboea under Ottoman rule in the same centuries. In the third part of the article, I will introduce Ottoman bureaucratic correspondence indicating the consul's presence in Euboea in the eighteenth and early nineteenth centuries. In the same part, I will analyze cases in which consuls cited in bureaucratic correspondence as litigants.

Keywords:

Consul, Ottoman Law, Euboea, Turkish Legal History, Aegean Islands.

GİRİŞ

Osmanlı Devletinde görev yapan konsoloslar ve konsolosa bağlı çalışanlar, Osmanlı siyasi ve sosyal tarihinin öteden beri gündeminde yer almıştır. Türkiye'de yürütülen ve Osmanlı arşiv kaynaklarını esas alan çalışmaların yoğunluğu burada önemli pay sahibidir. Fakat yabancı araştırmacıların, özellikle vatandaş oldukları devletlerin Osmanlı Devletinde bulunmuş konsolosları hakkında, Osmanlı arşiv kaynakları kadar kendi devletlerine ait bürokratik ve özel yazışmaları kullanarak literatüre katkı sağladıklarını vurgulamak gerekir. Şer'i hukukun yapılandığı dönemde İslam dünyasında konsoloslar yaygınlık kazanmamıştı. Dolayısıyla uluslararası diplomatik ve ticari örfler ile ahitnameler başta olmak üzere Osmanlı mevzuatının düzenleyici işlevi, konsoloslara dair usul ve esasların oluşmasında rol oynamıştır. Diğer bir deyişle, konsoloslar hakkındaki Osmanlı hukuk kuralları, devletlerarası ilişkilerin şer'i hükümleri üzerine temellenmiş ve giderek karmaşık bir sistem haline gelmiştir. Bunda, konsolosların ticari hayata dair ihtilafların içinde yetki veya rol sahibi olması da etkili sayılabilir. Anılan nedenlerle, Osmanlı topraklarındaki konsoloslar üzerine yapılan tarih araştırmalarındaki hukuki boyut önemlidir. Bu makale, Osmanlı Devletindeki konsolos varlığı ve faaliyeti üzerindeki hukuki vurguyu artırmayı amaçlamaktadır.

Makalenin ilk kısmında Tanzimat öncesi Osmanlı devletler hukuku ve uygulamalarında konsolosun yerine değinilmiştir. Bu meyanda darüislam ve darülharp kavramları vasıtasıyla ülke kavramı, elçilik kurumunun Osmanlı hukukundaki yeri ile konsolosların hukuki çerçevesi gösterilmiştir. Ardından on beşinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar Osmanlı Devletinde bulunan konsoloslar ve konsoloslara bağlı çalışanlar hakkındaki tarih literatürünün görünümü ele alınmıştır. Daha sonraki kısımda aynı yüzyıllar içinde Osmanlı egemenliği altındaki Eğriboz'un siyasi ve sosyo-ekonomik durumu özetlenmiştir. Makalenin üçüncü ve asıl kısmında ise on sekizinci yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyıl başlarında Eğriboz'daki konsolosların göreve başlamasına ilişkin berat talepleri analiz edilmiş, adadaki muhtelif devletlerin konsolosları yahut konsolos vekillerinin varlığını gösteren Osmanlı bürokratik yazışmaları konu edilmiştir. Yine aynı kısımda Eğriboz'daki konsolosların dava tarafı olarak bürokratik yazışmalarda zikredildiği bazı vakalar tanıtılmış ve analize tabi tutulmuştur. Makalede atıf yapılan her belgenin değil fakat daha ayrıntılı ele alınan yazışmaların bulunduğu belgelerin transkripsiyonları ekte sunulmuştur.

I. KLASİK DÖNEM OSMANLI DEVLETLER HUKUKUNDA KONSOLOS

A. İslam-Osmanlı Devletler Hukuku ve Konsolos

Şer'i hukukun "darüislam" ve "darülharp" ayrımının yerleşik olduğu Osmanlı hukukunda konsolos varlığını bu ayrım kapsamında düşünmek uygundur. Dünya üzerinde Müslümanların siyasi egemenliği altında şer'i hukukun uygulandığı ülke demek olan darüislam ile gayrimüslimlerin siyasi egemenliğinde olup şer'i hukukun uygulanmadığı ülkeler bulunmaktadır. Müslüman olsun olmasın, bir darüislam vatandaşı, darüislamdaki devletlere prensipte serbestçe seyahat edebilir, yerleşebilir, orada çalışabilirdi. Bunun mukabilinde bir darülharp vatandaşı da darüislamın tamamında *harbî* olarak nitelenirdi. Darüislamdaki bir devlet ile bir darülharptaki bir devlet arasında anlaşma yapılmışsa, anlaşmanın hükmünü yitirdiği tebliğ edilmeden savaş ilan edilmesi meşru değildi¹.

¹ Şer'i hukuka göre devletlerarası ilişkiler hakkındaki temel bilgiler için bkz. TURNAGİL, Ahmet Reşit, **İslamiyet ve Milletler Hukuku**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1943; HADDURİ, Macid, **İslam Hukukunda Savaş ve Barış**, Ekin, İstanbul, 2018; EKİNCİ, Ekrem Buğra, **Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk**, Arı Sanat, İstanbul, 2008, s. 301-304. Darüislam ve darülharp kavramlarının Osmanlı mevzuatına ve Eflak, Boğdan ve Erdel prenslikleri kapsamındaki hukuk uygulamasına yansımaları için bkz. PANAITE, Viorel, **The Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Tribute Payers**, Columbia University Press, New York, 2000; aynı yazar, **The Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Its Tribute-Payers from the North of the Danube**, 2. Basım, Brill, Leiden, 2019. Kitabın ilk

Osmanlı topraklarındaki konsolos varlığı, şer’i hukuktaki elçilik/sefirlik kurumuyla birlikte değerlendirilebilir. Zira darülislamdaki bir devletin başkanı darülharpteki devletlere elçi gönderebileceği gibi o devletlerin elçisini de kabul edebilirdi. Bu elçinin daimi statüde olması mümkündür ve o elçinin devleti artık darülharbin özel bir versiyonu olan “darüssulh” statüsünde değerlendirilir. Darüssulh esasında darüislamdaki bir devletle arasında anlaşma olan darülharpteki devlete tanınan statüdür². Fakat darüislamdaki devlete daimi bir elçi tayin eden darülharp devleti de darüssulh kapsamına girer. Elçinin ve elçilik çalışanlarının can ve malları bakımından dokunulmazlıkları vardır. Darüislamdaki devlet başkanları tarihte geçici nitelikte elçi gönderse de daimi elçi gönderme alışkanlığına sahip değillerdi. Osmanlı Devleti hakkında da on sekizinci yüzyıla kadar bu uygulama geçerliydi. Buna mukabil darülharpteki devletlerin darüislamdaki devletlere gönderdikleri daimi elçilere rastlanmaktaydı. Osmanlı Devleti on sekizinci yüzyıl sonundan itibaren Avrupa başkentlerinde daimi elçi buldurmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti öncesinde, Memluk Devletinde Venedik ve Fransa’nın konsolosları ile Anadolu beyliklerinde İtalyan şehir devletlerinin konsoloslarının bulunduğu literatürde zikredilmektedir³.

Konsoloslara dair hukuka ilişkin ticari örfler ve konsolosu kabul eden devletlerin tanıdığı statü, tarihsel olarak meselenin hukuk doktrininde ele alınmasından önce gelmektedir. Bu nedenle konsolos gönderen veya kabul eden devletlerin örf ve kanunları önem taşımaktadır. Elçilikten ayrı olarak dünyada on sekizinci yüzyılda yaygınlık kazanan konsolos uygulamasının hukuki altyapısının gelişmesi ve konsoloslara ilişkin hukuki değerlendirmelerde on dokuzuncu yüzyılda artış görülmüştür. Dolayısıyla konsolos özelinde on sekizinci yüzyılda Osmanlılarda

basımı hakkındaki bir değerlendirme için bkz. BURSALI, Osman Safa, “The Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Tribute Payers (Viorel Panaite)”, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, S. 6, 2008, s. 117-125. Osmanlı Devletinin gayrimüslim devletlere verdiği ahitnameler üzerine Panaite ayrıntılı kavramsal analizler yapmıştır. Osmanlı hukukunda vatandaşlık ve yabancılık statüleri hakkındaki çalışmalar için bkz. OSMANAĞAOĞLU KARAHASANOĞLU, Cihan, **Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tabiiyyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi**, Legal, İstanbul, 2004; KONAN, Belkıs, **Osmanlı Devleti’nde Yabancıların Hukuki Statüsü**, Statü, Ankara, 2013; KARAKOÇ, İrem, **Hukuk Tarihinde Vatandaşlık - Yabancılık Statüsü**, Yetkin, İstanbul, 2012. Darüislamdaki ve darülharpteki devletler arasındaki antlaşmalar dahil olmak üzere uluslararası antlaşmaların gelişimi için bkz. KARAKOÇ, İrem, “Türk Hukuk Tarihi’nde Uluslararası Antlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 6, S. 2, 2004, s. 199-254. Osmanlı Devletinde bulunan yabancıların ekonomik faaliyetleri hakkında bkz. ÖRSTEN ESİRGEN, Seda, **Osmanlı Devletinde Yabancılar Verilen Kamu Hizmeti İmtiyazları**, Turhan, Ankara, 2012.

² ÖZEL, Ahmet, “Darüssulh”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9, s. 5.

³ İslam ve Osmanlı tarihinde elçi uygulaması için bkz. AKYILMAZ, Sevgi Gül, **Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Teşkilatı**, Tablet, İstanbul, 2000; EKİNCİ, s. 310-311; İPŞİRLİ, Mehmet, “Elçi”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1995, C. 11, s. 3-15. Osmanlı Devletinde bulunan Venedik elçi ve konsolosları hakkında bkz. ŞAKİROĞLU, Mahmut H., “Balyos”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, C. 5, s. 43-47.

ayrıntılı ve bütünlüklü hukuki görüşlerden ziyade ahitnameler başta olmak üzere normlara ve daha çok bürokratik uygulamalara rastlanmaktadır.

Konsolosun her şeyden önce bulunduğu yerin idarecileri nezdinde bir ticari temsilci olduğunu söylemek gerekir. Diğer idari ve hukuki yetki ve sorumlulukları bu temsil boyutuyla ilişkilidir. Sıklıkla konsolos temsil ettiği devletin vatan-daşı olan tüccarın Osmanlı taşra idaresiyle olan ilişkilerinde rol oynamıştır. Yine, vatandaşlarının arasındaki ihtilafları çözmek, noter sıfatıyla ticari sözleşme ve işlemleri tescil etmek, memleketine seyahat etmek isteyenlerin işlemlerini yürütmek konsolosun işleri arasındaydı. Floransa, Venedik, Cenova, Dubrovnik, Fransa, Katalonya, İngiltere, İsveç, İspanya, İki Sicilya, Avusturya, Hollanda, Prusya, Danimarka, Rusya'nın da aralarında olduğu birçok devlet on dokuzuncu yüzyıla kadarki zaman diliminde, İran dahil bazı devletler de on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda muhtelif Osmanlı şehirlerinde konsolos veya konsolos vekili bulundurmaya başlamıştır⁴.

Osmanlı Devletinde konsolos, elçi yardımcısı sıfatını haiz olabiliyordu. Onun hapse atılması, elçinin izni olmadan Osmanlı toprağından çıkarılması, merkezi idarenin bilgisi olmadan hakkında idari işlem tesis edilmesi meşru değildi. Bir şehirde veya limanda konsolosun yahut onun maiyetinde çalışacak tercümanın göreve başlayabilmesi için gönderen devletin tayin işlemi yapmasından başka, elçinin Osmanlı Devletinden konsolos ya da tercüman için berat talep etmesi ve padişah adına konsolosa veya tercümana berat verilmesi gerekirdi. Konsolos yahut tercümanı, vatandaşının işlediği bir suç nedeniyle mahkeme çıktığında yargılamaya şahitlik edebilirdi. Bir davanın taraflarında Osmanlı vatandaşı bulunmuyorsa konsolos kendi devletinin hukukuna göre ihtilafa bakabilirdi. Osmanlı Devletinde geçici olarak bulunan bir darülharp vatandaşı (müstemen) ardında mirasçı ve vasiyet bırakmadan vefat ettiğinde, malın taksiminde ölenin devletinin konsolosu yetkiliydi. Müstemenin evinde bir suç nedeniyle arama yapılacağı zaman konsolosa haber edilir ve onun görevlendirdiği kişinin arama esnasında hazır bulunması sağlanırdı. Konsolosta, elçide olduğu gibi, dilediği kişiyi tercüman sıfatıyla istihdam etme yetkisi mevcuttu. Konsolosun vatandaşı olduğu devletin bayrağını çeken gemiler, ancak konsolosun izniyle limanı terk edebilirdi. Bu gemiler vasıtasıyla yürütülen ticari faaliyetlerden konsolos yüzde ikilik konsolos hakkı almaya yetkiliydi⁵.

⁴ KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., "Ahidname: Türk Tarihi", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1988, C. 1, s. 536-540.

⁵ Osmanlı Devletindeki konsoloslar hakkında giriş mahiyetinde bilgiler için bkz. KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., "Ahidname: Türk Tarihi"; SAVAŞ, Ali İbrahim, "Konsolos", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara,

Osmanlı Devleti, özellikle on dokuzuncu yüzyılın başından itibaren Avrupa şehirlerinde “şehbender” adı verilen konsoloslar görevlendirmeye başlamıştır. Yüzyıl boyunca belli başlı dünya devletlerine şehbender tayini giderek yaygınlaşmıştır. Osmanlı Devletinin diğer devletlerdeki konsolosları anlamına gelen şehbenderler üzerine yapılan çalışmalar, gelişmekte olan ayrı bir literatür olarak değerlendirilebilir. On dokuzuncu yüzyıl başlarına kadarki süreç hakkında halihazırda ağırlıklı olarak genel nitelikli çalışmalar bulunduğundan bu konuda hususi çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır⁶.

B. Tanzimat Öncesi Dönemde Osmanlı Devletindeki Konsoloslara Dair Doğrudan Çalışmalar

Osmanlı Devletinde on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar görevli konsoloslar ve konsolos faaliyetleri hakkında yapılan tarih çalışmalarına geniş bir perspektiften bakıldığında, birkaç nokta gözetilerek ayırım yapılabilir. Fakat en başta, Osmanlı dönemi konsoloslarına ilişkin genel çalışmalar kapsamında Boogert’i anmak gerekir⁷. Kitabında on sekizinci yüzyıl konsoloslarını ve berat sahibi olarak konsolosa bağlı çalışanları odağına alan yazar, padişah ferman ve beratlarının oluşturduğu himaye sistemini tanıtmaktadır. Bu sistem içinde bulu-

2002, C. 26, s. 178-180. Osmanlı Devletinde ve Türkiye’de konsolosa ait hukuk hakkında bazı ayrıntılı çalışmalar için bkz. SALEM, E. R., “Hukuk-ı Beynelmilel: Türkiye’de Memurin-i Siyasiye ve Konsolosların Selahiyet-i Kazaiyeden Masuniyeti”, **Hukuki Bilgiler Mecmuası**, C. 1, S. 7, 1927, s. 371-378; BİLSEL, Mehmet Cemil, **Hukuku Düvel (II): Devletler Arasında Münasebat: Devlet Reisleri, Hariciye Vekilleri, Elçiler, Konsoloslar**, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1934; SEVİĞ, Vedat Raşit, “Konsolosluk Hukuku Vazifeleri”, **İdare Dergisi**, C. 36, S. 7, 1962, s. 185-187; KORTUNAY, Ayhan, “Milletlerarası Hukukta Diplomasi Temsilcileri ve Konsolosların Dokunulmazlık ve Bağışıklıkları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1996; AYBAY, Rona, **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2009; REÇBER, Kamuran, **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku**, Dora, Bursa, 2011; DEĞDAŞ, Ulaş Can, “Konsoloslukların Kuruluşu, Görev ve Yetkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018; GAHRAMANOVA, Aytaj, “Diplomasi ve Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağışıklığı ve Türk Hukuku Uygulaması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2021.

⁶ AKPINAR, Mahmut, “Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Müessesesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2001; KILIÇ, Musa, “Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Kurumu”, **Osmanlı Diplomasi Tarihi: Kurumları ve Tatbiki**, eds. YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin / KURTARAN, Uğur, Altınordu, Ankara, 2018, s. 95-115; DO PAÇO, David, “Une collaboration économique et sociale: Consuls et protecteurs des marchands ottomans à Vienne et à Trieste au XVIIIe siècle”, **Cahiers de la Méditerranée**, S. 98, 2019. Şehbenderler klasik şiire de yansıyan bir konu olmuştur, bkz. KIYÇAK, Özgür, “Klasik Türk Edebiyatında Şehbender”, **Turkish Studies: Language and Literature**, C. 14, S. 3, 2019, s. 1297-1318.

⁷ BOOGERT, Maurits Hubrecht van den, “Consular Jurisdiction in the Ottoman Legal System in the Eighteenth Century”, **Oriente Moderno**, C. 83, S. 3, 2003, S. 613-634; aynı yazar, **The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Consuls and Beraths in the 18th Century**, Brill, Leiden, 2005. Kitabın Türkçesi için bkz. aynı yazar, **Kapitülasyonlar ve Osmanlı Hukuk Sistemi: 18. Yüzyılda Kadılar, Konsoloslar ve Beratlılar**, çev. TUNCER, Ali Coşkun, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2014.

nan tercüman, hizmetkar vb. kişileri konsolosların faaliyetleri dahilinde ele alan Boogert, kitabında bazı miras taksimi, iflas ve hırsızlık vakalarını gözden geçirmektedir. Yazar her ne kadar İstanbul, İzmir ve Halep'teki Fransa, İngiltere ve Hollanda vatandaşı olan berat sahiplerini çalışmış olsa da beratlılara dair Osmanlı sistemini ortaya çıkarma amacını taşımaktadır. Konsolosların genel olarak ele alındığı daha mütevazı bir çalışma, Demiryürek'in konsolos ve konsolosa bağlı çalışanların Osmanlı topraklarında seyahat izinlerini konu alan makalesidir⁸.

Konsoloslara ilişkin defter ve belge neşri son yıllarda giderek artmaktadır⁹. Ancak bu konuda gerek Türkçe gerekse Avrupa dillerindeki arşiv malzemesinin toplulaştırılarak yayınlanmasına yönelik ihtiyaç halen devam etmektedir. Diğer yandan, Osmanlı Devletinde görev yapmış konsolosların biyografileri, görev yaptıkları dönem üstüne yapılan monografik incelemeler ve konsolosların kaleminden çıkmış eserlerin yayınlanmasına literatürde giderek daha fazla rastlanmaktadır¹⁰. Bu minvalde Fransa konsoloslarına yönelik ilgi daha yoğun görünmektedir.

⁸ DEMİRYÜREK, Mehmet, "Yabancı Konsolos, Konsolos Tercümanı ve Tercüman Hizmetkarlarının Serbest Dolaşım Belgeleri: Beratlar ve Yol Emirleri (1600-1800)", *Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, S. 30, 2010, 87-102.

⁹ **Documents diplomatiques et consulaires relatifs à l'histoire du Liban et des pays du Proche-Orient du XVII siècle à nos jours**, ed. ISMAIL, Adel, Editions des Oeuvres Politiques et Historiques, Beyrut, 1982; KENANOĞLU, M. Macit / KENANOĞLU, Figen, "Osmanlı Hukukunda Konsolosluk Mahkemelerinin Yeri: İtalyan Konsolosluğu Mahkemesi Tahrir Defterleri", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, S. 7, 2009, s. 63-70; **Tercüman-ı Düvel Defteri: XVIII. Yüzyılda Osmanlı'da Yabancı Konsolosluk Tercümanları ve Hizmetkarları**, ed. POLATCI DEMİRKOL, Türkan, Berikan, Ankara, 2019.

¹⁰ LEGRAND, Philippe-Ernest, "Biographie de Louis-François-Sébastien Fauvel, antiquaire et consul (1753-1838) (I)", *Revue Archéologique*, S. 30, 1897, s. 41-66, 185-201, 385-404; aynı yazar, "Biographie de Louis-François-Sébastien Fauvel, antiquaire et consul (1753-1838) (II)", *Revue Archéologique*, S. 31, 1897, s. 94-103, 185-223; LOWE, C. G., "Fauvel's First Trip through Greece", *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens*, C. 5, S. 2, 1936, s. 206-224; BAKER, Thomas, **Piracy and Diplomacy in Seventeenth-Century North Africa: The Journal of Thomas Baker, English Consul in Tripoli (1677-1685)**, ed. PENNELL, C. R., Fairleigh Dickinson University Press, Rutherford, 1989; PICCIOTTO, Emilio, **The Consular History of the Picciotto Family**, 1998; ANDERSON, Sonia P., **An English Consul in Turkey: Paul Rycant at Smyrna (1667-1678)**, Oxford University Press, New York, 2001; WATENPAUGH, Heghnar Zeitlin, "A French Humanist in the Islamic City: The Chevalier d'Arvieux (1635-1702), Merchant and Consul in Aleppo", *Thresholds*, S. 27, 2003, s. 18-22; BARON DE TOTT, François, **La correspondance consulaire de crimee du Baron De Tott (1767-1770)**, The Isis Press, İstanbul, 2014; YILMAZ, Özgür, "Güney Karadeniz'de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsolosluğu (1803-1809)", *Cahiers balkaniques*, S. 42, 2014; aynı yazar, "Trabzon'da Fransız Varlığının İlk Dönemleri: Pierre Jarôme Dupre'nin Trabzon Konsolosluğu (1803-1820)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 21, 2016, s. 87-120; WATKINSON, Sarah, "The Stevens Family: Consuls in Malta and the Levant", *Journal of Maltese History*, C. 5, S. 2, 2018, s. 62-75; YILMAZ, Özgür, "Fransız Konsolosu Pierre Dupre'ye Göre 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Akçaabat Saldırıları", **Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu (12-14 Ekim 2018, Akçaabat)**, ed. ÜÇÜNCÜ, Kemal, Akçaabat Belediyesi, Trabzon, 2019, C. 1, s. 357-368; HAVUZ, Sümeyye, "Venedik Konsolosu Gio. Antonio Maria Morana'nın Halep'e Dair Gözlemleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans

Osmanlı Devletinde on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadarki konsoloslara dair en sık rastlanan araştırmalar, Osmanlı topraklarında bulunan konsolosların siyasi ve sosyo-ekonomik hayattaki faaliyetlerini konu edinmektedir. Bu araştırma grubuna yakından bakıldığında, çalışmaların çok önemli bir kısmının belli bir devletin Osmanlı Devletinde belli bir şehirde veya bölgede bulunan konsoloslarına ve onlara bağlı çalışanlara ait olduğu göze çarpmaktadır. Bu kapsamda özel olarak ele alınan konsoloslardan İngiltere¹¹, Fransa¹², Rusya¹³, Hollanda¹⁴,

Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2020; GÖZÜBÜYÜK, Sevil, “Paris’ten Halep Konsolosluğuna Louis Gédoyen ve Günlüğü (1623-1624)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2022.

- 11 On dokuzuncu yüzyıl başına kadar Osmanlı Devletindeki İngiltere konsolosları hakkındaki bazı çalışmalar için bkz. AYYUB, Khalil Michael, “Muhammad Ali and the British Consuls”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **American University of Beirut**, 1942; PROUSIS, Theophilus Christopher, **British Consular Reports from the Ottoman Levant in an Age of Upheaval (1815-1830)**, The Isis Press, İstanbul, 2008; DEMİRÜREK, Mehmet, “XVIII. Yüzyılda İngiltere’nin Draç ve Tevabi’i (Arnavutluk) Konsolosluğu”, **Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi (II) (30 Mayıs - 6 Haziran 2010, Prizren)**, eds. CAN, A. Vecdi ve dğr., Sakarya Üniversitesi / Türk Bilim Araştırma Vakfı / Universiteti i Prishtinës / Yozgat Bozok Üniversitesi, 2010, C. 1, s. 73-84; ÖZKAPLAN YURDAKUL, Nurcan, **İngiltere Ortadoğu’ya Nasıl Girdi? Basra ve Bağdat’ta İngiliz Konsoloslukları**, Kronik Kitap, İstanbul, 2018; DEMİRÜREK, Mehmet / YAZAR, Hakan, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs’ta İngiltere Konsolosluğu (1700-1800)”, **Belleten**, S. 290, 2017, s. 89-134; TÜRKHAN, Mehmet Sait, “Lazkiye Limanı’nda İngiliz Konsolosları ve Tüccarları (1700-1772)”, **Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, C. 7, S. 2, 2021, s. 229-251; ELGADDARI, Sara, **Britain and the Regency of Tripoli: Consuls and Empire-Building in Nineteenth-Century North Africa**, I. B. Tauris, Londra, 2022.
- 12 Bu dönemde Fransa konsolosları hakkındaki bazı çalışmalar için bkz. “Un consul à Chio nommé par Duquesne”, **Bulletin de la Société de l’histoire du protestantisme français**, S. 85, 1936, s. 444; MICHAUD, Hélène, “La nomination d’un consul français a Alexandrie au XVIe siècle”, **Revue d’histoire moderne et contemporaine**, C. 7, S. 3, 1960, s. 233-242; POUMARÉDE, Géraud, “Naissance d’une institution royale: Les consuls de la nation française en Levant et en Barbarie aux XVIe et XVIIe siècles”, **Annuaire-Bulletin de la Société de l’histoire de France**, 2001, s. 65-128; BREWER, Mitra Jonah, “Gold, Frankincense, and Myrrh: French Consuls and Commercial Diplomacy in the Ottoman Levant (1660-1699)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Georgetown University**, 2002; FAIVRE D’ARCIER, Amaury, **Les oubliés de la liberté: Négociants, consuls et missionnaires français au Levant pendant la Révolution (1784-1798)**, Peter Lang, Brüksel, 2007; PANAITE, Viorel, “French Capitulations and Consular Jurisdiction in Egypt and Aleppo in the Late Sixteenth and Early Seventeenth Centuries”, **Well-Connected Domains: Towards an Entangled Ottoman History**, eds. FIRGES, Pascal W. ve dğr., Brill, Leiden, 2014, s. 71-87; MASSÉ, Alexandre, “French Consuls and Philhellenism in the 1820s: Official Positions and Personal Sentiments”, **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 41, S. 1, 2017, s. 103-118.
- 13 Mezkur dönemde Rusya konsolosları hakkındaki bazı çalışmalar için bkz. PARMAKSIZOĞLU, İsmet, “Rusya’nın Mikenos Adasında Konsolosluk Kurma Teşebbüsü ve Bununla İlgili Vesikalar”, **Belleten**, S. 161, 1977, s. 125-135; KÖSE, Osman, “Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri”, **Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 1, S. 2, 2006, s. 153-171; FRARY, Lucien J., “Russian Consuls and the Greek War of Independence (1821-31)”, **Mediterranean Historical Review**, C. 28, S. 1, 2013, s. 46-65; DEMİR, Uğur, “Kırım’da İlk Rus Konsolosluğunun Açılması, Faaliyetleri, Kapatılması ve Buna Dair Tartışmalar (1763-1766)”, **Crimean Historical Review**, S. 2, 2014, s. 39-49; DEMİRÜREK, Mehmet, “The Consulate of Russia in Cyprus in the Later 18th and Early 19th Century”, **Türk Tarih Kongresi (XVI) (20-24 Eylül 2010, Ankara)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2015, C. 4/2, s. 715-726.
- 14 Aynı dönemde Hollanda konsolosları hakkındaki bazı çalışmalar için bkz. DEMİRÜREK, Mehmet, “XVII. Yüzyıl Sonlarında Hollanda’nın Draç ve Tevabi Konsolosluğu (1684-1700)”, **Büyük Türk Dili Kurultayı**

İki Sicilya¹⁵ ve Venedik'in¹⁶ Balkanlar, Anadolu, Suriye, Mısır, Irak, Kırım, Ege ve Akdeniz adaları ile Kuzey Afrika'daki konsolosları zikredilebilir.

Literatürde benzer ağırlıkta çalışılan iki konudan ilki, belli bir Avrupa devletinin on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar genel olarak Osmanlı coğrafyasında konsolos bulundurmasıdır. Bu anlamda Venedik, İngiltere, İspanya, Cenova ve Fransa konsolosları araştırmacıların odağındadır¹⁷. Diğer konu ise belli bir Osmanlı şehrinde veya bölgesinde bulunan Avrupalı konsolosların faaliyetlerine toplu olarak odaklanmaktadır. Osmanlı taşrasının tarihine farklı bir boyut getiren bu çalışmalarda özellikle Halep ve Kıbrıs ilgi odağıyken, Cezayir şehri ve Suriye'ye yönelik çalışmalara da rastlanmaktadır¹⁸.

(VIII) (25-28 Eylül 2013, Tiran), eds. ATABEY, İbrahim / ÖZYÜREK, Rasim, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2013, s. 194-202; HEINSEN-ROACH, Erica, **Consuls and Captives: Dutch-North African Diplomacy in the Early Modern Mediterranean**, University of Rochester Press, Rochester, 2019.

¹⁵ Tanzimat öncesinde İki Sicilya konsolosları hakkındaki bir çalışma için bkz. DEMİRYÜREK, Mehmet, "XVIII. Yüzyılda İki Sicilya Krallığı'nın Arnavutluk Konsolosluğu", **Yeni Türkiye**, S. 69, 2015, s. 4884-4896.

¹⁶ On dokuzuncu yüzyıl başına kadar Venedik konsolosları hakkındaki bazı çalışmalar için bkz. HORII, Yukata, "Venetian Consul and Residents in Egypt under Ottoman Conquest", **Quaderni di Studi Arabi**, C. 15, S. Supplement, 1997, s. 121-132; PIA PEDANI, Maria, "Venetian Consuls in Egypt and Syria in the Ottoman Age", **Mediterranean World**, S. 18, 2006, s. 7-21; HORII, Yukata, "Capitulations and Negotiations: The Role of the Venetian Consul in Early Ottoman Egypt", **Mediterranean World**, S. 19, 2008, s. 207-216; SIGNORI, Umberto, "Supplier pour le consulat: Entre défense des intérêts personnels et service fidèle des consuls vénitiens dans le Levant ottoman (1670-1703)", **Cahiers de la Méditerranée**, S. 98, 2019. Osmanlı öncesinde, Aydın ve Menteşe beylikleri ile Venedik ve Cenova arasındaki ilişkiler çerçevesinde konsolos faaliyetlerine odaklanan bir çalışma için bkz. FLEET, Kate, "Turkish-Latin Diplomatic Relations in the Fourteenth Century: The Case of the Consul", **Oriente Moderno**, C. 83, S. 3, 2003, s. 605-611.

¹⁷ ŞİŞMAN, Aysin, "1702-1708 Tarihleri Arasında Türk-Fransız İlişkilerinde Konsolos Arzları ve Bunlara Ait Hükümler", **Belleten**, S. 237, 1999, s. 509-557; KOCABAŞOĞLU, Uygur, **Majestelerinin Konsolosları: İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)**, İletişim, İstanbul, 2004; ŞİŞMAN, Aysin, "Osmanlı-Fransız İlişkileri (1740-1789): Konsolos Arzlarına Göre", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2011; DEMİRYÜREK, Mehmet, **Ottoman Documents on the English in the Ottoman Empire (1700-1800): Consulates, Consuls and Travellers**, The Isis Press, İstanbul, 2017; KARABIYIK, Şule, "Osmanlı Devleti'nde Görev Yapan İspanyol Konsoloslar (1785-1912)", **Vakanüvis: Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 1, 2017, s. 119-138; PARLAZ, Selim, "Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 35, S. 2, 2020, s. 679-700; CHMIEL, Piotr, "Prehistory of Consular Diplomacy: A New Perspective on the Activity of 17th-Century Venetian Consuls in the Ottoman Empire", **The Seventeenth Century**, C. 37, S. 6, 2022, s. 1009-1029.

¹⁸ STEENSGAARD, Niels, "Consuls and Nations in the Levant from 1570 to 1650", **Scandinavian Economic History Review**, C. 15, S. 1-2, 1967, s. 13-55; ERDOĞRU, Mehmet Akif, "Onsekizinci Yüzyıl Sonlarında Kıbrıs'ta Avrupalı Konsoloslar ve Tercümanları", **Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (II) (24-27 Kasım 1997, Gazimağusa)**, eds. BOZKURT, İsmail / ATEŞİN, Hüseyin / KANSU, M., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, 1999, C. 2, s. 315-328; BAYRAKTAR, Hilmi, "XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Halep Eyaleti'nde Yabancı Devlet Konsolosluklarının 'Himayan' Suistimalleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 124, 2000-2001, s. 187-195; ÖZKUL, Ali Efdal, "The Consuls and Their Activities in Cyprus under the Ottoman Administration (1571-1878)", **Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 8, S. 2, 2013, s. 239-283; MOMDJIAN,

II. OSMANLI HAKİMİYETİNDE EĞRİBOZ SANCAĞI'NIN SOSYO-EKONOMİK VE SİYASİ DURUMU

Yüzölçümü itibarıyla Akdeniz'in altıncı büyük adası olan Eğriboz¹⁹, bugün Yunanistan'ın gerek büyüklük gerekse nüfus bakımından ikinci büyük adasıdır. En dar yeri yalnızca kırk metrelik bir boğazla anakaradan ayrılan ada, antik dönemden beri anakaraya köprüyle bağlı bağlıdır. Eğriboz Bizans İmparatorluğunun bir parçası iken 880'lerde Abbasi deniz kuvvetleri tarafından muhasara altına alındı. On üçüncü yüzyılın başında Venedik'in idaresine geçen Eğriboz Adası'na yönelik ilk Türk seferleri, Aydınoğulları tarafından on dördüncü yüzyılın ilk yarısında icra edildi. 1463-79 Osmanlı-Venedik Savaşı esnasında Fatih Sultan Mehmet'in sevk ve idare ettiği Osmanlı ordusu, Eğriboz şehrini ve adayı ele geçirmeyi başardı²⁰.

Şehirdeki Rumlar ve Katolikler büyük oranda savaş esnasında öldüğünden ve kalan Rumlar Osmanlı Devletinin sair yerlerinde iskan edildiğinden, ilk yıl-

---

Maran, "The Levantine Merchant Consuls of Aleppo: The Commercial Elites (1750-1850)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of California**, Los Angeles, 2017; CALAFAT, Guillaume, "A 'Nest of Pirates'? Consuls and Diplomatic Intermediaries in Algiers during the 1670s", **Studi e materiali di storia delle religioni**, C. 84, S. 2, 2018, s. 529-547.

¹⁹ Eğriboz, Osmanlı kaynaklarında genellikle "Ağrıboz" şeklinde okumaya sevk eden bir imla ile yazılmıştır. Osmanlı kaynaklarında hem ada için hem de adanın en büyük yerleşimi için aynı isim kullanılmıştır. Bu ikisini ayırmak için "Cezire-i Eğriboz", "nefs-i / medine-i Eğriboz" tabirleri kullanılmıştır. Şehirden yönetilen sancağa da Eğriboz adı verilmiştir. Aynı lafız kullanma alışkanlığı Bizans kaynaklarında (*Évripos*) ve Venedik kaynaklarında (*Negropont* veya *Negroponte*) da görülmektedir. Bugün Yunancada antik dönemdeki isimler korunarak ada ile adanın bağlı olduğu bölgesel birim için *Évvoia*, şehir ile şehrin bağlı olduğu ilçe için *Halkida* kullanılmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre her ne kadar resmi evrakta "Ağrıboz" yazsa da halk arasında şehre "Eğriboz" denmektedir, bkz. KIEL, Machiel, "Eğriboz", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 10, s. 491. Çağdaş Türkçede cari olan telaffuz anlaşıldığı kadarıyla tarihsel olarak devamlılık arz etmektedir. Bu makale boyunca "Eğriboz" telaffuzu korunacaktır.

²⁰ Osmanlı hakimiyetindeki Eğriboz Adası'nın siyasi, coğrafi, kültürel ve mimari anlamda genel özellikleri için bkz. ZIVAS, D., "The Turkish Fortress of Karababa", **Actes VIII. réunion scientifique: Les fortifications depuis l'antiquité jusqu'au Moyen-Age dans le monde méditerranéen (25-29 avril 1968, Athènes)**, Technikó Epimelitirio Elládas, Atina, 1970, s. 147-156; KIEL, "Eğriboz", s. 491-493; aynı yazar, "Little-Known Ottoman Gravestones from Some Provincial Centres in the Balkans: Eğriboz/Chalkis, Niğbolu/Nikopol and Rusçuk/Russe", **Comité International des Études Pré-Ottomanes et Ottomanes Symposium (September 28-30, 1991, Istanbul)**, eds. BACQUE-GRAMMONT, Jean-Louis / TİBET, Aksel, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996, C. 1, s. 319-332; KONTOGIANNIS, Nikos D., "Euripos-Negroponte-Eğriboz: Material Culture and Historical Topography of Chalcis from Byzantium to the End of the Ottoman Rule", **Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik**, S. 62, 2012, s. 29-56; aynı yazar, "Chalcis: A Historical Overview", **Venetian and Ottoman Heritage in the Aegean: The Bailo House in Chalcis, Greece**, eds. KONTOGIANNIS, Nikos D. / SKARTSIS, Stefania S., Brepols, Turnhout, 2020, s. 21-30; MAMALOUKOS, Stavros, "The Fortifications of Chalcis (Evripos/Negroponte/Eğriboz), Greece", **Defensive Architecture of the Mediterranean (XI)**, eds. GARCÍA-PULIDO, Luis José / NAVARRO PALAZÓN, Julio, Editorial Universitat Politècnica de València, Valensiya, 2020, s. 631-638; KONTOGIANNIS, Nikos D. / SKARTSIS, Stefania S., "Reading Social Change on a Potter's Wheel: Chalcis (Euboea) from the Byzantine to the Modern Greek Era", **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 45, S. 2, 2021, s. 199-221; GHILARDI, Matthieu ve dğr., "Reconstructing the Fluvial History of the Lilas River (Euboea Island, Central West Aegean Sea) from the Mycenaean Times to the Ottoman Period", **Geosciences**, C. 12, S. 5, 2022, s. 204-231.

larda neredeyse tamamen Müslüman askerler ve idareciler ile onların ailelerinden oluşan bir Eğriboz şehrinden bahsedilebilmektedir. Osmanlılar burayı aynı adlı sancağın merkezi haline getirerek Atina dahil anakaranın adaya yakın birçok yerleşimini Eğriboz'a tâbi kılmışlardır²¹.

Stratejik olarak önemli bir noktada bulunan Eğriboz şehrinin on altıncı yüzyılda gerek Müslüman gerekse Hıristiyan nüfusu arttıysa da şehir bin haneye ulaşmayan bir yerleşim olarak kaldı. Bunda, şehrin su kaynaklarının zayıf olması önemli bir etkendi²². On yedinci yüzyılda şehre su getirilince nüfus birkaç katına yükseldi. Eğriboz Adası'nın toplumsal yapısı, Müslüman askeri ve sivil görevliler ile meslek sahibi halk, Yahudi şehirliler, Rum köylü ve şehirliler ile birkaç Venedik kökenli şehirli Katolik aileden müteşekkil hale geldi. Buna bir de sayıları fazla olmamakla birlikte ticari ve diplomatik maksatla Eğriboz'da bulunan yabancı devlet vatandaşları eklenebilir. Ada genelinde tarımsal faaliyetler yürütülürken, şehir Akdeniz ticari faaliyet ağının mütevazı bir parçasıydı. 1688'de Venedik kuşatması altında kalan adada Osmanlı hakimiyeti devam ederken şehrin kalesinde önemli tamirat yapıldı²³. On sekizinci yüzyılda büyük bir askeri hareketliliğe şahit olmayan Eğriboz şehri²⁴, on dokuzuncu yüzyıl başlarında Yunan İsyanı sıra-

²¹ Evangelia Balta'nın Eğriboz üzerine yayınladığı çalışmaların odağını adanın on beşinci yüzyılda Osmanlı hakimiyetine geçişi oluşturmaktadır. Adanın bu yüzyılı hakkında Balta ve diğer yazarların çalışmaları için bkz. ATEŞ, Ahmet, "Ma'nevi ve Ağrıboz Fetih-namesi", **Fatih ve İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Neşriyatından Yıllık Dergi**, C. 1, S. 3-6, 1953-1954, s. 281-313; BALTA, Evangelia, **L'Eubée à la fin du XVe siècle: Économie et population: Les registres de l'année 1474**, Etaireia Evvoikón Spoudón, Atina, 1989; aynı yazar, "15'inci Yüzyıl Sonlarında Ağrıboz Adası: Ekonomi ve Nüfus: 1474 Yılı'nın Osmanlı Kayıtları", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. 26, 1990-1991, s. 297-301; aynı yazar, "Économie et espace rural en Eubeé aux XVe-XVIe s.: Du document fiscal à la construction d'un modèle", **Problemes et approches de l'histoire ottomane: Un itineraire scientifique de Kayseri à Eğriboz**, The Isis Press, İstanbul, 1997, s. 17-20; aynı yazar, "Karystia de l'Eubée (XVe-XVIIe siècles)", **Peuple et production: Pour une interprétation des sources ottomanes**, The Isis Press, İstanbul, 1999, 75-146.

²² On altıncı yüzyıl Eğriboz Adası üzerine Balta'nın yukarıda atf yapılan eserlerine ilaveten diğer çalışmaları için bkz. "Rural and Urban Population in the Sancak of Euripos in the Early 16th Century", **Problemes et approches de l'histoire ottomane: Un itineraire scientifique de Kayseri à Eğriboz**: The Isis Press, İstanbul, 1997, s. 21-66; OĞUZ, Mustafa / BALTA, Evangelia, "Le Kanunname de l'Euripe (milieu du XVIe siècle)", **Osmanlı Araştırmaları**, S. 18, 1998, s. 9-45.

²³ KAYA, Ali İrfan, "Venediklilerin 1688 Ağrıboz Muhasarası ve Osmanlı Müdafaası", **ASOS Journal: The Journal of Academic Social Science**, S. 7, 2014, s. 352-360; KUL, Muhtittin, "Muhasara ve Deprem: Kal'a-i Ağrıboz Tamiratları (1688-1715)", **History Studies: International Journal of History**, C. 13, S. 1, 2021, s. 69-97. On yedinci yüzyıl sonlarında Eğriboz şehrinin durumu hakkında bkz. MAMA-LOUKOS, Stavros, "A Tale of Two Cities: Chalcis/Negroponte and Chios/Scio during Morosini's Campaign", **Morosini e Archeologia: Atti della Giornata di Studio 30 ottobre 2019**, ed. KORRÉ, Katerina B., Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini di Venezia, Venedik, 2021, 71-89.

²⁴ On sekizinci yüzyılda şehirde ve Eğriboz Sancağı'nda görev yapan Osmanlı idarecileri için bkz. İNBAŞI, Mehmet, "Eğriboz Sancağı İdarecileri (1756-1792)", **Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 1, 2020, s. 59-78.

sında hareketlendiyse de Osmanlı idaresinde kaldı fakat bağımsız Yunanistan'ın kuruluşunun akabinde Osmanlı egemenliğinden ayrıldı²⁵.

III. HUKUKİ AÇIDAN EĞRİBOZ SANCAĞI'NDAKİ KONSOLOSLAR

Eğriboz Sancağı'nda görev yapmış olan konsolosların faaliyetlerine hukuki açıdan bakıldığında iki husus öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Eğriboz'da bir Avrupa devleti vatandaşı konsolosun veya onun vekilinin görev yapmakta olduğunu işaret eden Osmanlı bürokratik yazışmalarıdır. Diğer yandan, göreviyle doğrudan ilişkili olsun yahut olmasın, konsolosun bir dava tarafı olarak yazışmalara konu edildiğine rastlanmaktadır.

A. Konsolos veya Vekilin Varlığını Gösteren Hukuki Eylem ve İşlemler

Eğriboz'da bir konsolosun görev aldığını gösteren önemli bir gösterge, konsolosa berat verilmesi hakkındaki hukuki prosedürdür. Öte yandan konsolosların yahut vekillerin Eğriboz'da görev yapmakta olduğunu bildiren gerek Osmanlı idari makamlarına gerekse konsolos ve vekillere ait sair eylem ve işlemler de bulunmaktadır.

1. Konsolosa Berat Verilmesine Yönelik Elçi Talepleri

Osmanlı başkentinde görev yapmakta olan elçiler, devlet başkanlarının tayin ettiği konsolosların göreve başlayabilmesi için bir berat düzenlenmesini arzuhal yoluyla sadrazamlığa iletirlerdi. Bu talebe binaen padişah adına düzenlenen belgede konsolosun görev yapacağı yer ile yetki ve sorumluluklar gösterilirdi. Kendilerine, çalışanlarına, sahip oldukları hayvanlara dokunulmayacağı beratta zikredilirdi²⁶.

a. Değişen Fransa Konsolosuna Berat Verilmesi

Osmanlı padişahının on altıncı yüzyılda ahitname vermeye başladığı Fransa'nın vatandaşı olan konsoloslar, birçok Osmanlı şehir ve limanında görev yapmıştır²⁷. Eğriboz'da selefinin yerine yeni bir Fransa konsolosunun göreve

²⁵ Avrupalıların gözünden on dokuzuncu yüzyıl başındaki Eğriboz hakkında bkz. ACKERMANN, Delphine / KNOEPFLER, Denis, "La région de Vathia/Amarynthos au miroir de ses premiers explorateurs: A propos d'une lettre inédite de P. Revelakis à L.-F.-S. Fauvel (1816)", *Antike Kunst*, S. 52, 2009, s. 124-163. Eğribozlu bir on dokuzuncu yüzyıl mutasavvıf ve şairi için bkz. CANSEVER, Sıddık, "Eğribozlu Mehmed Emin Sirri: Hayatı, Eserleri, Divanının Edisyon Kritik Metni ve Değerlendirmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2005.

²⁶ KÜTÜKOĞLU, "Ahidname: Türk Tarihi", s. 538. Genel bir bürokratik belge formu olarak berat hakkında bkz. aynı yazar, "Berat", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, C. 5, s. 472-473.

²⁷ Fransa'ya on altıncı yüzyıldan itibaren bir dizi ahitname verildiği görülmektedir. Bir liste için bkz. ŞİŞMAN, "1702-1708 Tarihleri Arasında Türk-Fransız İlişkilerinde Konsolos Arzları ve Bunlara Ait Hükümler", s. 512-517.

başlayabilmesi için berat sahibi kılınması 1774'te Osmanlı bürokratik yazışmalarına konu olmuştur²⁸. Fransa'nın İstanbul'daki elçisi François-Emmanuel Guignard²⁹ tarafından padişaha hitaben yazılan ve üstünde tarih bulunmayan arzuhalle birlikte bürokratik süreç başlamıştır. Arzuhale göre, Eğriboz İskeleyi'ne gelip giden Fransa vatandaşı tacirlerin işlerini görmek amacıyla orada konsolos sıfatıyla bulunan Yvrande de Finne³⁰ adlı asilzade görevini tamamlamıştır. Fransa Devleti tarafından yerine Mallier³¹ adlı asilzade tayin edilmiştir. Fransa imparatorunun tayinini gösteren mühürlü mektuba sahip olan Mallier, Fransa ile Osmanlı Devleti arasında cari olan ahitname gereğince³² ve daha önce de uygulanageldiği üzere ancak padişah beratıyla göreve başlayabilirdi. Elçi, berat hazırlanması için bir emir verilmesini yazısında talep etmektedir. Talebe binaen sadrazamlıkta Fransa konsolosunun berat kaydının bulunup görülmesi istenmiştir. Araştırma yapıldıktan sonra 1755 yılına ait bir kayıt derkenar edilmiştir. Kayıttaki eski emirde belirtildiğine göre dönemin Fransa elçisi³³ bir arzuhal kaleme almıştır ancak zaten padişah değişikliği nedeniyle tüm beratların yenilenmesi emredilmiş vaziyettedir. Önceki padişah I. Mahmut'tan aldığı beratla 9 Mayıs 1752'den beri Eğriboz'a ve oraya bağlı iskeleylere gelip giden Fransa vatandaşı tacirlerin işlerini görmek amacıyla Fransa asilzadelerinden Yvrande de Finne'nin beratının yenilenmesi, dönemin elçisi tarafından talep edilmiştir. Talebe binaen, ahitname gereğince ve öteden beri uygulanageldiği üzere beratın III. Osman döneminde yenilendiği merkezi bürokrasi tarafından böylece kayıt altına alınmıştır. Derkenarın ardından, Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki ahitnamedeki şartlar gereğince Mallier'ye berat verilmesi, I. Abdülhamit'in tahta geçtiği yılda, 19 Nisan 1774'te buyurulmuştur.

b. Yeni Atanan Prusya Konsolosuna Berat Verilmesi

Prusya maslahatgüzarı Christian Friedrich von Gaffron³⁴, Prusya Hükümeti tarafından Eğriboz'a tayin edilen konsolosun göreve başlayabilmesi için on seki-

²⁸ BOA, **AE.SABHI**, 71-4912. Belgenin transkripsiyonu için Ek-4'e bakınız.

²⁹ Saint-Priest Kontu François-Emmanuel Guignard (ö. 1821), kısa bir ara hariç 1768-84 arasında Fransa'nın İstanbul'daki elçisiydi.

³⁰ Belgede "Yuran dö Fin" biçiminde okumaya sevk eden ismin tahmini orijinali.

³¹ Belgede "Malye" biçiminde okumaya sevk eden ismin tahmini orijinali.

³² Fransa'ya verilen, döneme en yakın tarihteki 1740 yılındaki ahitnamede Osmanlı Devletinde konsoloslar bulundurulması, onların dokunulmazlığı, örfi vergilerden muafiyetleri, tercüman ve diğer görevlileri seçebilmesi hususları yer almaktadır. Bu konuda bkz. ŞİŞMAN, "Osmanlı-Fransız İlişkileri (1740-1789): Konsolos Arzlarına Göre", s. 93.

³³ Vergennes Kontu Charles Gravier (ö. 1787), 1755-68 yılları arasında Fransa'nın İstanbul'daki elçisiydi.

³⁴ Christian Friedrich von Gaffron (ö. 1807), 1776-84 arasında Prusya'nın İstanbul'daki elçisiydi.

zinci yüzyıl sonlarında bir arzuhal kaleme almıştır³⁵. Üstünde tarih bulunmayan fakat III. Selim'in padişahlığı dönemine rastlayan bu talepte maslahatgüzar, öncelikle 1761'de Prusya Devletine verilen ahitnamedeki ilgili maddeyi hatırlatmaktadır³⁶. Onun zikrettiği husus, diğer Avrupa devletlerine tanınan tayin yetkisini vurgulamaktadır. Buna göre, Osmanlı Devletinde iskele, liman ve adalarda dost devletlerin konsolos, konsolos vekili ve tercümanları varsa Prusya'nın da aynı şekilde konsolos, konsolos vekili ve tercüman tayin etmek, azletmek veya değiştirmek yetkisi mevcuttur. Konsoloslar, konsolos vekilleri, tercümanlar, Osmanlı Devletine gelip giden Prusya vatandaşı tüccar ve bu zümrelerden olan diğer kişiler Osmanlı Devletine dost devletlerin vatandaşları gibi muafiyet sahibidirler. Gerek Eğriboz İskeleyi'ne gerekse Eğriboz Sancağı'ndaki diğer iskelelere Prusya bayrağı çekmiş vaziyette gelip giden gemilerdeki tüccar ve vatandaşın işlerini görmek için Prusya Devleti tarafından tayin edilen Louis Hilmer'e³⁷ işte bu ahitname maddesi gereğince ve daha önce de verilegeldiği üzere³⁸ berat verilmesi hakkında ferman buyurulması maslahatgüzar tarafından istirham edilmektedir.

Maslahatgüzarın talebi üzerine ahitnamenin kaydının görülmesi emredilmiştir. Yapılan araştırmada Prusya Devletine verilen ahitnamede maslahatgüzarın bahsettiği maddenin yazılı olduğu teyit edilmiştir. Fakat bir maslahatgüzarın talebine binaen konsolos beratı verilmesine dair eski tarihli bir emir örneğinin görülmesi gerekmektedir. Sadrazamlıkta yapılan tetkikin ardından, Prusya'ya verilen ahitnamede geçtiği üzere, Osmanlı Devletine dost bir devletin konsolosuna berat verilmesini konu alan bir emir bulunmuştur. Bu minvalde, İsveç Devleti maslahatgüzarının³⁹ talebi üzerine 1780 yılında bir berat verilmesine dair kayıt belgede alıntılanmıştır. Kayıтта, İsveç maslahatgüzarının gönderdiği arzuhalde bahsedilmektedir. Maslahatgüzar, Eğriboz Sancağı'na bağlı Atina İskeleyi ile Eğriboz İskeleyi'nde İsveç bayrağı altında gelip giden tüccar ve gemi kaptanlarının işlerinin görülmesi maksadıyla İsveç Devletince tayin edilen konsolosun berat sahibi kılınarak göreve başlayabilmesini talep etmektedir. Kaydın devamında İsveç Devletine verilen ahitname-

³⁵ BOA, C.HR., 111-5548. Belgenin transkripsiyonu için Ek-5'e bakınız.

³⁶ Osmanlı Devleti ile Prusya Devleti arasındaki 1761 Dostluk ve Ticaret Sözleşmesi ve uygulaması üzerine bir çalışma için bkz. YILMAZ, Tugay, "1760-1849 Tarihli Prusya Ahidname Defterine Göre Osmanlı-Prusya İlişkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.

³⁷ Belgede "Lüviz Hilmer" biçiminde okutmak üzere hareketlenmiş ismin tahmini orijinali.

³⁸ Benzer belgelerde geçtiği gibi "ahitname-i hümayun şüruhu muccebince ve olageldiği üzere" ibaresi hukuken (i) devletlerarası sözleşme ve (ii) Osmanlı idari geleneği/örfü gereğince konsolosa berat verilmesini ifade etmektedir. Diğer yandan, Osmanlı Devletinde şer'i hukukun cari olması hasebiyle temelde şer'an bir hukuki meşruiyet dayanağı mevcuttur fakat mezkur belgelerde o hususa ayrıca atıf yapılmamıştır.

³⁹ Gerhard Johan Balthasar von Heidenstam (ö. 1803), 1779-83 yılları arasında İsveç'in İstanbul'daki maslahatgüzarıydı.

nin gözden geçirildiği, İsveç elçilerinin Osmanlı Devletinde uygun yerlere konsolos tayin ve azletmesine kimsenin engel olmaması gerektiğine dair bir madde görüldüğü beyan edilmektedir. İsveç konsoloslarına ahitname gereğince ve daha önce de yapılageldiği üzere berat hazırlanması için hüküm verildiği bu kayıt üzerinden teyit edilmiştir. Kayıt, Prusya Devletinin Eğriboz'a tayin ettiği konsolosa berat verilmesi için örnek teşkil etmiş, 1782'de beratın hazırlanması için bir emir verilmiştir.

c. Yeni Atanan Rusya Konsolosuna Berat Verilmesi

On dokuzuncu yüzyılın başlarında Eğriboz Sancağı'nda Rusya'nın konsolos tayin etmesi ve konsolosun göreve başlaması Osmanlı bürokratik yazışmalarına konu olmuştur⁴⁰. Rusya elçisi Andrey Yakovleviç İtalinskiy⁴¹, üstünde tarih bulunmayan fakat 1802-04 arasında yazılmış olması pek muhtemel bir arzuhal kaleme alarak Atina İskelesi'ne ve Eğriboz Adası'na gelip giden Rusya vatan-daşı tüccar, kaptan ve benzeri kişilerin işlerinin görülmesi amacıyla konsolos tayin edilmesi gerektiğini bildirmektedir. İhtiyaca binaen Rusya tarafından bir asilzade⁴² Eğriboz'a atanmış olup Rusya'ya verilen ahitname gereğince konsolosa berat verilmesi hakkında bir emir çıkarılmasını elçi talep etmiştir.

Talep üzerine, Rusya'nın Eğriboz'da görevlendirdiği bir konsolosa dair kaydın derkenar olunması emredilmiştir. Yapılan araştırmada, 1786 yılına ait bir kayda rastlanmıştır. Kayda göre, dönemin Rusya elçisi⁴³ bir arzuhal yazmış ve ticari maksatla Eğriboz İskelesi'ne gelip giden tüccar gemilerinin işleri için Eğriboz'a konsolos tayin edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Rusya vatandaşı bir kaptan⁴⁴ konsolos tayin edilince kendisine berat teslim edilmesi elçi tarafından istirham edilmiştir. Rusya'ya verilen ahitnamedeki madde gereğince, Fransa ve İngiltere devletlerinin konsoloslarına berat verildiği gibi ona da berat verilmesi uygun bulunmuştur⁴⁵.

Diğer taraftan, 1800 yılında Atina kadısına yazılan bir hüküm aynı belgede alıntılanmıştır. Buna göre, Rusya'nın İstanbul'daki elçisi Vasiliy Tomara⁴⁶ bir

⁴⁰ BOA, C.HR., 26-1281. Belgenin transkripsiyonu için Ek-6'ya bakınız.

⁴¹ Andrey Yakovleviç İtalinskiy (ö. 1827), 1802-06 arasında Rusya'nın İstanbul'daki elçisiydi.

⁴² Belgede "İnenz di Foljiv Fasfomiv" gibi okunabilecek isimdeki kişi.

⁴³ Yakov İvanoviç Bulgakov (ö. 1809), 1781-87 arasında Rusya'nın İstanbul'daki elçisi olarak görevliydi.

⁴⁴ Belgede "Panayoti Fervane" gibi okunabilecek isimdeki kişi.

⁴⁵ Ahitnmeden kastedilen, 1774'te akdedilen Küçük Kaynarca Antlaşması'dır. Önceki birçok ahitnmeden farklı olarak, konsoloslara ilişkin hükümler bir savaş sonrası antlaşmada yer almaktadır. Bu antlaşmadan sonraki süreçte Osmanlı Devletinde Rusya konsolosları görev yapmaya başlamışlardır. Bu konuda bkz. PARMAKSIZOĞLU, s. 125-126.

⁴⁶ Vasiliy Stepanoviç Tomara (ö. 1819), 1798-1802 arasında Rusya'nın İstanbul'daki elçisiydi.

arzuhal yazmıştır. Arzuhalde elçi, Rusya'nın Osmanlı Devletinde konsolos ve konsolos vekili tayin edebilmesi ve onlara diğer dost devletlerinki gibi muamele edilmesi hakkında Rusya'ya verilen ahitnamede geçen hususu zikretmektedir⁴⁷. Ahitnamenin verdiği ruhsata binaen Atina şehrine gelip giden Rusya vatandaşı tüccar ile tüccarın hizmetinde olan kişilerin işlerini görmek üzere bir konsolos tayin edilene kadar onun yerine aynı yerde bir konsolos vekili tayin edilmesi gerekmiştir. Bir müstemem⁴⁸ bu göreve tayin edilmiştir. Onun ahitname gereğince Atina'ya gelip giden Rusya vatandaşı tüccar ve tüccara bağlı çalışanların işlerini görmesine ve konsolos vekili olarak hizmet vermesine kimsenin müdahil olmaması ve himaye görmesi hakkında bir ferman çıkarılması elçinin talebidir. Bu talebe binaen ferman yazılmıştır. Belgeye göre, zikredilen kayıtlar da gözetilerek, Atina İskelesi'nde ve Eğriboz Adası'nda görev yapmak üzere tayin edilen Rusya konsolosuna berat verilmesi 1804'te buyurulmuştur.

2. Konsolos veya Konsolos Vekilinin Varlığına Dair Diğer Bazı Hukuki Eylem ve İşlemler

a. Venedik Konsolosunun Tutuklanması

8 Aralık 1714 tarihli bir hükümdede, Osmanlı padişahlarının ahitname verdiği ilk devletlerden olan Venedik'te bulunan Osmanlı vatandaşı tüccar memleketine dönene kadar Venedik balyos ve konsoloslarının buldukları yerden hemen çıkarılmayıp tevkif edilmesi hakkında bir emir verilmiştir⁴⁹. Bu emrin bir kopyasının gönderileceği kişiler arasında Eğriboz Sancağı mutasarrıfı Mustafa Paşa sayılmıştır. Paşa'nın Eğriboz'daki Venedik konsolosunu tevkif etmesine dair kısa bir hususi not da düşünülmüştür⁵⁰.

b. Fransa Konsolosunun Malta Vatandaşını Koruması

1731 yılına tarihlenen bir belgede, Fransa'nın İstanbul'daki elçisi Louis Sauveur'ün⁵¹ talebi dolayısıyla Eğriboz Sancağı'ndaki Fransa konsolosundan bahsedilmektedir⁵². Elçi, Fransa konsolosları hakkındaki ahitname hükümlerine

⁴⁷ Rusya'ya on sekizinci yüzyılda tanınan imtiyazlar hakkında bkz. KUZUCU, Serhat, "Rusya Ahidname Defterine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 59, 2016, s. 63-84.

⁴⁸ Belgede "Bartolomav Yatkani" gibi okunabilecek isimdeki kişi.

⁴⁹ BOA, A.DVN.MHM.d, 120-1077.

⁵⁰ "Bir sureti Eğriboz Sancağı mutasarrıfı Mustafa Paşa'ya: Eğriboz'da Venedik konsolosu tevkifi için".

⁵¹ Villeneuve Markizi Louis Sauveur (ö. 1745), 1728-41 arasında Fransa'nın İstanbul'daki elçisi olarak görev yapmıştır.

⁵² BOA, İE.HR., 17-1582.

işaret ederek arzuhaline başlamaktadır⁵³: Buna göre, İstanbul’da elçileri, konsoloları ve kethüdaları bulunmayan darülharp vatandaşları Fransa bayrağıyla geldiklerinde, kendi işleriyle meşgul oldukları ve barış haline yakışmayan bir harekette bulunmadıkları müddetçe, Osmanlı Devletindeki Fransa vatandaşları gibi vergi ve resimlerini verecek ve kendilerine müdahale edilmeyecektir. Bir Maltalı tacir de Fransa bayrağı çekmiş vaziyette ve Fransa konsolosunun bilgisi dahilinde ticaret maksadıyla Osmanlı Devletinde faaliyet göstermektedir. Bu tacir Eğriboz şehrinin çarşısında dolaşırken yolda bazıları onu Maltalı diye alıkoyp Malta’da esir olan Halil Kaptan’la mübadele etmek üzere bekletmektedir. Elçi, böylesine bir hareketin ahitnameye aykırı olduğunu, durumu bu arzuhal vasıtasıyla dönemin padişahı I. Mahmut’a iletmek istediğini ve Maltalı tacirin salıverilmesine dair bir emrin Kaptanpaşa’ya verilmesini talep ettiğini bildirmektedir⁵⁴.

c. İsveç Konsolosunun Tercümanının Faaliyetleri

Osmanlı padişahının 1737’de ahitname verdiği İsveç Devletinin Eğriboz Sancağı’nda konsolos bulundurduğunu gösteren bazı bürokratik yazışmalara on sekizinci yüzyılın sonlarında rastlanmaktadır. Bunlardan biri, Atina ve Eğriboz’da ikamet etmekte olan İsveç konsolosunun yanına tayin edilen tercüman için I. Abdülhamit’in döneminde hazırlanan berattır (1781)⁵⁵. Aynı padişah döneminde kaleme alınan bir başka belge ise İsveç maslahatgüzaranın yazdığı takriri içermektedir (1782)⁵⁶. Takrirden, yukarıda zikredilen yerleşim yerlerinde ikamet eden İsveç konsolosunun tercümanının gönderdiği eşyanın da içinde bulunduğu kervan mallarını yağma eden kişiden borcun tazmin edilmesi talep edilmektedir. Yine yüzyılın sonlarına ait (1792) bir belge de Eğriboz ve Atina

⁵³ Bu belgeye en yakın tarihli ahitname 1673 tarihini taşımaktadır, bkz. ŞİŞMAN, “1702-1708 Tarihleri Arasında Türk-Fransız İlişkilerinde Konsolos Arzları ve Bunlara Ait Hükümler”, s. 550-557.

⁵⁴ Eğriboz Sancağı’nda on dokuzuncu yüzyıl başlarında Fransa konsolosu bulunduğu dair bir belgeye daha rastlanmaktadır. Belgede Eğriboz Sancağı’na tâbi Atina Kazası’nda bulunan Fransa konsolosu isimsiz olarak zikredilmektedir. Louis-François-Sébastien Fauvel’in Eğriboz Sancağı’na bağlı Atina Kazası’nda görev yaptığı esnada (1815), Osmanlı Devletinde görev yapan Fransa konsoloslarının bulunduğu resmi binalarda üç renkli bayrak ve nişanın bulundurulmaması hakkındaki II. Mahmut’a ait fermana uygun hareket edileceğine dair Eğriboz Muhafızı Sabık Nurullah Paşa’dan bir yazı İstanbul’a hitaben yazılmıştır, bkz. BOA, **HAT.**, 1188-46781. Yunanistan’da “arkeolojinin babası” diye anılan Fauvel (ö. 1838), 1793’te Atina’ya yerleşmeden önce de Osmanlı Devletinin bugün Yunanistan’a ait bölgesinde bulunmuştur. 1803’te konsolos yardımcısı unvanıyla görev yapmaya başlamış, Yunan İsyanı akabinde gittiği İzmir’de ölmüştür. Fauvel hakkında bkz. ACKERMANN / KNOEPFLER, s. 124-163; LEGRAND, “Biographie de Louis-François-Sébastien Fauvel, antiquaire et consul (1753-1838) (I).”; aynı yazar, “Biographie de Louis-François-Sébastien Fauvel, antiquaire et consul (1753-1838) (II).”; LOWE, s. 206-224.

⁵⁵ BOA, **MFB.**, 378.

⁵⁶ BOA, **C.HR.**, 167-8305.

iskelelerinde ikamet eden konsolos tercümanının beratının yenilenmesine ilişkindir⁵⁷. Zira bu arada I. Abdülhamit vefat etmiş ve yerine III. Selim padişah olmuştur.

d. Prusya Konsolosunun Tercümanına Berat Verilmesi ve Hizmetkarlara Muafiyet Tanınması

Prusya Devletinin Eğriboz'da ve Eğriboz'a bağlı iskelelerde görev yapan konsolosundan bahsedilen bürokratik yazışmalar arasında konsolosa bağlı çalışanların konu edildiği bazı örnekler dikkat çekmektedir. 1782 ve 1797'de konsolos tercümanının hizmetinde bulunan iki kişinin muafiyet emri⁵⁸, 1797'de yukarıda zikredilen iskelelerde görevli konsolos tercümanının ölümünden sonra tayin edilen tercümanın beratının teslim edilmesi⁵⁹, I. Abdülhamit'ten sonra III. Selim'in padişah olması nedeniyle konsolos tercümanının beratının yenilenmesi (1797)⁶⁰, 1807'de konsolos tercümanı ile hizmetkarlarına yol hükmü verilmesi⁶¹ bu belgelerin konularını oluşturmaktadır.

e. Danimarka Konsolosu Hakkında

1762 yılına ait bir yazışma, Danimarka Devletinin Eğriboz'a tayin ettiği konsolosu ilgilendirmektedir⁶². Konsolosun alacak hakkına ilişkin bu belge, müteakip kısımda ele alınacaktır.

f. İspanya Konsolos Tercümanına Berat Verilmesi

Osmanlı Devletinin 1782'de ahitname verdiği İspanya'nın Eğriboz Sancağı'nda bir konsolos vekili görevlendirdiğine ilişkin bilgi içeren aynı tarihli belge, Eğriboz'a tâbi Atina İskelesi'ndeki konsolosa bağlı bir tercümanın tayin edildiğini ve I. Abdülhamit adına bir berat hazırlandığını göstermektedir⁶³.

⁵⁷ BOA, **AE.SSLM.III**, 173-10379.

⁵⁸ BOA, **C.HR.**, 112-5566 ve BOA, **C.HR.**, 114-5689.

⁵⁹ BOA, **C.HR.**, 24-1161.

⁶⁰ BOA, **C.HR.**, 69-3443.

⁶¹ BOA, **AE.SSLM.III**, 287-16724. "Yol hükmü" tabiri, on dokuzuncu yüzyılda yerini "mürur tezkiresi" tabirine bırakmıştır.

⁶² BOA, **AE.SMST.III**, 295-23596.

⁶³ BOA, **C.HR.**, 5-214 ve BOA, **MFB.**, 800. Konsolos hakkında düzenlemeler de içeren, İspanya'ya 1782'de verilen ahitnamedeki maddeler için bkz. KARABIYIK, s. 128-129.

g. İki Sicilya Konsolosunun Tercüman ve Hizmetkarlarına Berat Verilmesi ve Muafiyet Tanınması

Osmanlı Devletinin 1740'ta ahitname verdiği İki Sicilya Krallığının Eğriboz İskelesi'nde bir konsolos vekilinin görev yaptığını ifade eden birçok belgeye rastlanmaktadır. Bunlar arasında konsolosun yanına bir tercümanın tayin edilmesi (1783)⁶⁴, 1790'da konsolosun hizmetkarlarının ve 1793'te tercümanın Osmanlı topraklarında yapacağı yolculuğun engellenmemesi⁶⁵, konsolosa bağlı çalışanların haraç ve cizye gibi mükellefiyetleri yerine getirmelerinin kendilerinden istenmemesi (1792)⁶⁶, konsolos tercümanının değiştirilmesi (1807)⁶⁷ konuları yer almaktadır.

B. Dava Tarafı Olarak Konsolos

Konsolosların bir dava tarafı olarak Osmanlı bürokratik yazışmalarında görünmesinin hukuki anlamda iki boyutundan bahsedilebilir. Bir yandan uyumsuzluğun konusu bakımından vakalar önem taşımaktadır. Bu yönüyle temelde Osmanlı hukukunda müstemenin hukuki statüsü ile hak ve sorumlulukları gündeme gelmektedir. Diğer yandan, konsolosların ahitnameler ekseninde oluşan hukuki konularını dikkate almak gerekir. Özellikle mahkeme safahatı açısından ahitnamelerin usul hukukundaki değeri vurgulanmalıdır. Makalenin bu kısmında öncelikle Fransa'nın Eğriboz şehri konsolosunun borcu, daha sonra ismi açıkça zikredilmeyen devletlerin Eğriboz ile Atina'daki konsoloslarının alacakları ve son olarak Danimarka'nın Eğriboz şehrindeki konsolosunun maruz kaldığı haksız fiiller konu edilecektir.

1. Fransa Konsolosunun Borcu

Eğriboz şehrinin kadı naibi Külahizade Mesut, 1762 yılında bir arzuhal kalemeye alır⁶⁸. Arzuhalde, Eğriboz şehrinde oturan Rafael ve kız kardeşleri Maria ile Marica adlı Yahudilerin⁶⁹ mahkemeye gelip beyanda buldukları yazılıdır. Beyana göre kardeşlerin babaları Yesaya⁷⁰, Fransa'nın Eğriboz şehrindeki kon-

⁶⁴ BOA, **AE.SABH.I**, 20-1725 ve BOA, **MFB.**, 1322.

⁶⁵ BOA, **AE.SSLM.III**, 97-5823 ve BOA, **AE.SSLM.III**, 349-20082.

⁶⁶ BOA, **AE.SSLM.III**, 155-9271.

⁶⁷ BOA, **AE.SSLM.III**, 34-1918.

⁶⁸ BOA, **C.HR.**, 91-4519. Belgenin transkripsiyonu için Ek-2'ye bakınız.

⁶⁹ Belgede sırasıyla "Refail", "Merye" ve "Merice" biçiminde okumaya sevk eden isimlerin tahmini orijinaleri.

⁷⁰ Belgede "Yes'aye" biçiminde okumaya sevk eden ismin tahmini orijinali.

solosu Mossi de Laffin'e⁷¹ on yıl kadar hizmet etmiş fakat ücretini alamadan vefat etmiştir. Kardeşler bu ücreti konsolostan talep ettiklerinde konsolos onlara konusu dört bin akçeden fazla olan bir davayı ahitname gereğince İstanbul'da açabileceklerini söylemiş ve Eğriboz'daki duruşmaya gelmemiştir. Böyle olunca kardeşler Eğriboz naibine, konsolosun İstanbul'da sadrazamlık huzurunda hazır olması ve duruşma yapılması amacıyla durumun sadrazamlığa bildirilmesini ister.

Arzuhal İstanbul'a ulaşınca, konsolosun ahitnameyi gerekçe göstermesi nedeniyle, ahitnamedeki ilgili maddenin araştırılması emredilir. Düşülen derkenarda, Fransa Devletine verilen ahitnamede gerçekten de Fransa konsolosları aleyhindeki davaların İstanbul'da açılmasının yazılı olduğu belirtilir. Diğer yandan aynı derkenarda 1755 yılına ait bir husus da paylaşılır: Fransa'nın bu tarihte Eğriboz'daki konsolosu olan Yvrande de Finne adlı asilzade eski bir beratla görevde yapmaktadır ve henüz beratını yenilememiştir⁷².

Nihayetinde, ahitname gereğince davanın İstanbul'da görülmesi için konsolosun hazır edilmesi hakkında hüküm verilmesi buyrulur.

2. Eğriboz Sancağı'ndaki Konsolosların Alacakları

On sekizinci yüzyılın ortalarında Eğriboz Adası'ndaki Kızılhisar⁷³ nahiyesinde ehl-i örften kaynaklanan bazı huzursuzluklar bürokratik yazışmalara yansımıştır⁷⁴. Daha ziyade Kızılhisar sakinlerinin şikayetçi oldukları eylemlerden Eğriboz Sancağı konsoloslarının da mağdur oldukları iddia edilmiştir⁷⁵. Bu minvalde Eğriboz muhafızı Vezir Ahmet Paşa'nın bildirdiği hususların 1756'daki özetine bu yazışmalar arasında rastlanmaktadır.

Gedikli İbrahim Ağa mübaşir sıfatıyla Ahmet Paşa'ya İstanbul'dan bir emir ulaştırır. Emirde belirtildiğine göre bir süre önce Kızılhisar zabitleri ve beş kocabaşı, Eğriboz ve Atina'daki konsoloslardan bir miktar para almıştır. Bu para-

⁷¹ Belgede "Mosi dö Lefin" biçiminde okumaya sevk eden ismin tahmini orijinali.

⁷² III. Osman dönemindeki bu kayda göre, konsolos De Finne bu padişahın cülusundan sonra henüz beratını yenilememiştir. De Finne'le alakalı bu makalede daha önce ele alınan belgeden anlaşıldığı kadarıyla konsolos daha fazla gecikmeden beratını yenilemiş ve 1774'e kadar görevine devam etmiştir.

⁷³ İtalyanca *Castel Rosso*, Yunanca *Kárystos* denilen yerleşim hakkında bkz. BALTA, "Karystia de l'Eubée (XVe-XVIIe siècles)."

⁷⁴ BOA, **AE.SOSM.III**, 34-2448. Belgenin transkripsiyonu için Ek-1'e bakınız.

⁷⁵ Bunların hangi devletlerin konsolosları oldukları yazışmada açıkça zikredilmemiştir. Fakat makale boyunca zikri geçen devletlerin konsolos tayin tarihleri ve ahitname verilmiş tarihleri dikkate alındığında misalen Rusya'nın Eğriboz'daki konsolosunun bunlar arasında olmaması gerekir.

nın kocabaşılardan mı yoksa Ömer Beşe adlı birinin mi borcu olduğunun açıklığa kavuşması için kadı tarafından durumun soruşturularak duruşma yapılması ve arz edilmesi emirde istenir. Mesele bu işi bilenlerden gizlice sorulur. Anlaşılır ki Ömer Beşe'nin alınan borçla bir ilgisi bulunmamaktadır. Borç, zikredilen zabıt ve kocabaşılardan senede dayalı borcudur. Emre uygun olarak bu kişiler duruşma için mahkemeye çağrıldıklarında önemsiz sebepler ileri sürerek mahkemede hazır bulunmaktan kaçınmışlardır. Vakada borcun sebebi ve meblağ hakkında ayrıntılar bulunmamakla beraber, konsolosların Osmanlı vatandaşlarıyla özel hukuk ilişkilerine sahip olabildiği görülmektedir. Bu ilişkilerden doğan hukuki uyuşmazlıklarda Osmanlı mahkemeleri yetkiliydi. Meblağın ayrıntısı belirtilmediğinden, ilk elde davanın İstanbul'da değil Atina'da yahut Atina'nın bağlı olduğu Eğriboz Sancağı'nda görev yapan Eğriboz kadısı huzurunda dinlenmesi gerekecektir.

Özetin diğer paragraflarında doğrudan konsoloslar zikredilmese de konsolosları mağdur eden ehl-i örfün başka neler yaptıklarından bahsedilmektedir. Ahmet Paşa, Eğriboz kadı naibi, İbrahim Ağa ve Kızılhisar ahalisi bu konuda yazdıkları resmi yazılarda ayrıntılı bilgi vermişlerdir. Buna göre, zikri geçen zabıtlar arasında yer alan Kızılhisar kale dizdarı Mehmet, topçubaşı Mahmut ve dizdar kethüdası Mustafa, bir süredir sahtekarlık ve hilebazlık peşindedirler. Gerçeğe aykırı arz ve mahzarlar gönderip sadrazamlığı meşgul etmişler, bazı kişilerin mallarına el koyup halka zulmetmişlerdir. Haksız eylemlerini sona erdirmeleri istendiğinde ise ne idarecileri ne de kadıyı dinlediklerinden buldukları kazada haksızlığın sona erdirilmesi ve zararın tazmin edilmesi mümkün olmamıştır. Ahmet Paşa Kızılhisar'a gittiğinde zabıtlardan şikayetçi olanların sayısının iki yüzü geçtiğini görmüştür. Bunun üzerine İstanbul'dan gönderilen fermanda bu üç kişinin Eğriboz'da dava edilmesi, haklarında hüküm verildikten sonra tasarruf hakkını ellerinde bulundurdukları timarların başkalarının tasarrufuna verilmesi ile halkın ve beldenin selameti için onların başka yere sürülmele-ri emredilmiştir⁷⁶.

⁷⁶ Özetin son paragrafında, Ahmet Paşa'nın bir diğer resmi yazısında bahsettiği bir vaka yer almaktadır. Buna göre Kızılhisar'ın kale dizdarı Mehmet, aynı yerde padişah beratıyla müstahfiz olarak görev yapan Salih'e mali açıdan zarar vermiştir. Zira Kızılhisar Nahiyesi'ndeki gedik timarından dört yüz akçelik geliri olan Salih vazifesini gereğince yerine getiriyorken Mehmet, onun hakkında gerçeğe aykırı bir arzuhal yazıp İstanbul'a göndermiştir. Salih'in görevini terk ettiğini arzuhalinde bildiren Mehmet, Salih'in maaşının kesilerek mağduriyetine sebep olmuştur. Ahmet Paşa Salih'in gerçekte görevine devam ettiğini bu işten haberi olan erbab-ı vukuftan öğrenince Salih'in maaşının devamını sağlamıştır.

3. Danimarka Konsolosunun Alacağı

Danimarka'nın İstanbul'daki elçisi, dönemin padişahına hitaben yazdığı tarihsiz arzuhalde⁷⁷, Eğriboz'daki Danimarka konsolosunun başından geçen hadiseleri hatırlatmaktadır. Bir süre önce konsolosun evini eşkiyadan bazı kişiler basmış, mallarını yağma etmiştir. Gasp edilen para ve mallar eşkiyadan tahsil edildikten sonra faillerin Benefşe Kalesi'nde⁷⁸ kalebent olarak cezalandırılması yönünde ferman çıkmıştır. Mübaşir fermanı yerine ilettiğinde, belgede "a'yân" olarak zikredilen kişiler aracılığıyla faillerin müsamaha gördüğü ve salıverilmelerine girişildiği görülmüş ve durum İstanbul'a bildirilmiştir. Faillerin kalebentliği hakkında tekrar ferman çıkmış ve yerine gönderilmiştir. Fakat fermanın iletilmesi geciktirilmiş hatta akamete uğratılmış, nihayetinde ferman yerine ulaştırılmamıştır. Böyle olunca faillerin mahpus oldukları yerden firar ettiği İstanbul'a bir arzuhalle haber edilmiş, arzuhale derkenar olarak faillerin kalebent edilmeleri hakkındaki ferman iliştilmiştir. Danimarka elçisine göre firari failler ortaya çıktıkları yerde alıkonulmazsa ve fermanın gereği uygulanmazsa diğer eşkiya da bu durumdan istifade edip konsolos ve tüccarın huzurunu kaçıracaktır. O nedenle bu hususta bir fermanın daha gönderilmesini elçi talep etmektedir.

Elçinin talebi üzerine, faillerin kalebent edilmeleri ve salıverilmeleri hakkındaki hükümlerin kaydının bulunarak derkenar edilmesine İstanbul'da karar verilir. Bu yöndeki kayıtlardan ilki, Eğriboz muhafızı Vezir Hasan Paşa, ismi zikredilmeyen yeniçeri zabiti, mübaşir sıfatıyla yazıyı ulaştırmakla görevli sabık orta çavuş vekili Kürt Mehmet Çavuş ile yine ismi zikredilmeyen Benefşe Kalesi dizdarına hitaben 1762'de Eylül ayının ilk günlerinde yazılan hükümdür. Hükümde, Eğriboz kazası kadı naibi Hacı Ali'nin İstanbul'a gönderdiği arzuhalin içeriği özetlenmektedir. Buna göre Danimarka'nın Eğriboz'daki konsolosu Andoni Peskos⁷⁹, Vezir Hasan Paşa'nın hazır bulunduğu mahkemede beyanda bulunmuştur. Eğriboz sakinlerinden ve yeniçeri sınıfından İbrahim, Emin, Kara Ali, Hasan, Kazzaz Ali, Bakkal-Saka Abdülkadir, Molla Ali ve timar sahiple-

⁷⁷ BOA, AE.SMST.III, 295-23596. Belgenin transkripsiyonu için Ek-3'e bakınız. Belgedeki diğer yazılar nazara alındığında, arzuhalin en geç 1762'de yazıldığı tespit edilebilir. Dolayısıyla arzuhali yazan elçi, 1758-66 arasında elçilik görevi yapan Sigismund Wilhelm von Gähler (ö. 1788) olmalıdır. Von Gähler Danimarka'nın İstanbul'daki ilk elçisiydi.

⁷⁸ Osmanlı döneminde "Benefşe", "Menevaşiye" veya "Menekşe" adı verilen bu bağlı ada, üstünde bir köprü bulunan kısa ve dar bir yolla anakaraya bağlanır. Modern Yunancada *Monemvasiá* (veya *Monemvasía* yahut *Monemvasia*) adı verilen adada yer alan kalede Osmanlı Devletinde kalebentlik cezasına hükümlenen kişiler de bulunmaktaydı.

⁷⁹ Belgede "Andoni Peskos" ve "Andoni Piskopos" biçimlerinde okumaya sevk eden ismin tahmini orijinali.

rinden Hamza adlı kişiler gündüz vakti ikindiden sonra konsolosun evini basmış, konsolosun özel odasının kapı ve pencerelerini kırmış, odada koruma altında bulunan muhtelif malları, gümüş eşyayı ve nakit parayı gasp etmiştir. Konsolosun toplam 5 bin 779 kuruşluk zararı tazmin edildikten sonra faillerin tedip olunmak için Benefşe Kalesi'nde kalebent olmaları hakkında çıkarılan ferman mübaşir Mehmet Çavuş eliyle Eğriboz'a ulaştırılmıştır. Akabinde failler ile konsolos arasına muslihun girerek dört bin kuruşa sulh olunmuş, meblağ konsolosa teslim edilerek faillerin zimmeleri bu husustaki bir alacak davasından ibra ve ıskat edilmiştir. Ancak Zaimzade Hasan Bey adlı ayandan biri faillerin arkasında durmuş ve fermana aykırı olarak faillerin Benefşe Kalesi'ne gönderilmesine kasten açıkça engel olmuştur. Bu durumu kadı naibi arzuhale konu etmiş, diğer yandan Danimarka'nın İstanbul'daki elçisi de fermanla failler hakkında yer alan talimatın icra edilmesini bir arzuhal yazarak istemiştir. Derkenardaki kayıta bulunan hükümde Eğriboz muhafızı Hasan Paşa'ya ve yeniçeri zabıtine hitaben, daha önce gönderilen fermanla zikredildiği üzere kamu düzeninin sağlanması ve başkalarının da haksız fiil işlemekten çekinmeleri için mevcut sekiz failin yeniçeri ocağınca tayin edilen mübaşir eliyle gecikmeksizin hapsedilerek Benefşe Kalesi'nde kalebent edilmeleri yine emredilir. Aynı hükümde dizdara hitaben de kaleye varınca faillerin kaleye konulup kalebent olarak bulundurulması ve salıverilmelerine dair bir ferman gönderilmedikçe bırakılmalarından mutlaka kaçınılması emredilir.

Belgede yer alan bir diğer yazı, Eğriboz kadı naibi Hacı Ali'nin 16 Eylül 1762'de yazdığı arzuhaldir. Danimarka konsolosunun mahkemede beyan ettiği hususları kadı naibi şöyle aktarmaktadır: 22 Mayıs 1762'de gündüz vakti ikindi sonrasında konsolosun evini basıp evde koruma altında olan muhtelif malları ve gümüş eşyayı alan, konsolosun misafiri bir Venedik vatandaşı ve konsolosun yasakçısını yaralayan yeniçeri sınıfından İbrahim, Emin, Kara Ali, Hasan, Kazaz Ali, Molla Ali ve timar sahiplerinden Hamza'nın sağlam birer kefile bağlanması ve Benefşe Kalesi'nde kalebent edilmesi hakkında daha önce bir ferman çıkmıştır. Fakat fermana aykırı olarak faillerin sağlam kefile bağlanmaları işinin hapsedilmemelerine çevrildiği ve hapsedilmek yerine kulede tutulmaya devam edildiği İstanbul'a bildirilmiştir. Ancak Eğriboz sakinlerinden Zaimzade Hasan Bey Eğriboz muhafızı Hasan Paşa'yı olmayacak arzulara tâbi kılmış, paşa da bu arzuların etkisiyle ona müsamahakar davranmıştır. Zaimzade Hasan Bey, Vezir Hasan Paşa'ya güvenerek failleri kuleden bir gece yarısı firar ettirmiştir. Firardan yeniçeri ocağı ihtiyarlarının haberi olmamış, ihtiyarlar faillerin kendilerinden olmadıklarını firar vakasından önce söyleyerek onları zaten ocaktan tardettiklerini bildirmişlerdir. Konsolos bu hususların İstanbul'a iletilmesini

kadı naibinden talep etmiştir. Naip yaptığı araştırmada durumun konsolosun beyan ettiği halde olduğunu tespit etmiştir. Diğer yandan naip, faillerin Benefşe Kalesi'nde kalebent edilmeleri ile sağlam kefile bağlanmaları konusunda bilgi sahibi olduğunu hatta faillerin tutuldukları kuleden firarlarının Zaimzade Hasan Bey ile Vezir Hasan Paşa'nın gözetimi altında sağlandığını da bildiğini ifade etmiştir.

1762'de Eylül ayının sonlarında, Eğriboz Kalesi'nin muhafazasıyla görevli ismi zikredilmeyen yeniçeri zabıtine ve Benefşe Kalesi dizdarına yazılan bir hüküm belgede yer almaktadır. Hükümde yukarıda bahsedilen vakanın bazı kısımları tekrarlanmakla beraber, bazı yeni bilgilere burada rastlanmaktadır. Buna göre, Eğriboz sakinlerinden ve yeniçeri sınıfından İbrahim, Emin, Mehmet, Kara Ali, Hasan, Kantaroğlunun (ismi zikredilmeyen) Kazzaz oğlu, ismi zikredilmeyen meşhutlu bakkal, ismi zikredilmeyen saka, ismi zikredilmeyen Molla ve timar sipahisi Hamza, Eğriboz'da Danimarka konsolosunun evini o yokken basıp konsolosun yasakçısını ve yine konsolosun Venedik vatandaşı misafirini üç-beş yerinden yaralamıştır. Hem de konsolosun özel odasının kapı ve penceresini kırıp odada koruma altındaki muhtelif malları, gümüş eşyayı ve nakit parayı almıştır. Zararın ne kadar olduğu hesaplanabildiğinden, mahkeme tarafından keşif yapılmıştır. Toplam 5 bin 770 kuruşluk mal gasp edildiği tespit edilmiş ve İstanbul'a bildirilmiştir. Bir ferman yazılmış ve yeniçeri ocağından tayin olunan çavuş eliyle failler hapsedilmiş, gasp edilen mal tazmin edildikten sonra Benefşe Kalesi'ne gönderilip orada kalebent edilmiştir. Ancak faillerin kalede ıslah oldukları, eşleri ve çocuklarının mağdur, perişan ve merhamete muhtaç vaziyette oldukları İstanbul'a bildirilmiştir. Buna binaen bir ferman yazılarak faillerin kendi hallerinde insanlar olarak kalmaları ve küçük de olsa bir haksız fiil işlemeleri İstanbul'a bildirilirse cezaya çarptırılmaları şartlarıyla eş ve çocuklarının vaziyetlerine merhamet gösterilerek bu kez affedildiği ifade edilmiş ve salıverilmeleri emredilmiştir. Bu ferman ismi zikredilmeyen bir kişi ile irsal olunmuştur. Ferman yerine vardığında, kale dizdarının failleri kaleden tahliye etmesine dair halen yeniçeri ocağının ağalığını yürüten Mehmet Ağa mühürlü bir mektup da yazdığından bu şekilde davranılması emredilmiştir.

Vakanın Danimarka konsolosunu ilgilendiren tarafı belgede ayrıntılı biçimde ele alınmamıştır. Fakat 1756'da Danimarka'ya verilen ahitnamenin Danimarka konsoloslarını ilgilendiren maddelerini zikretmek uygundur. Buna göre Danimarka Devleti, benzer ahitname gönderilen dost Avrupa devletleri gibi Osmanlı liman, iskele ve adalarına konsolos, konsolos vekili ve birer tercüman tayin edebilir, görevdekini azledebilir veya yerine başkasını atayabilir. Görev-

deki konsolos, konsolos vekili, tüccar ile onlara bağlı çalışan kişiler cizye ve diğer vergilerden muaftır. Osmanlı topraklarında Danimarka vatandaşları arasında ihtilaf mevcut olduğunda elçi veya konsolos Danimarka kanunlarına göre bu ihtilafı çözmekle yetkilidir. Konsolos hapsedilemez, konsolosun evi mühürlenemez, ev denetlenemez ve evde arama yapılamaz. Konsolosları ilgilendiren davalar elçi hazır bulunarak İstanbul'da görülür⁸⁰.

SONUÇ

Osmanlı hukukunda konsolos gönderen veya kabul eden devletlerin düzenlemeleri ve uygulamaları önem taşımaktadır. Zira konsolosluk hukukuna ilişkin ticari örfler ve konsolosu kabul eden devletlerin tanıdığı statü, meselenin hukuk doktrininde ele alınmasından tarihsel olarak önce gelmiştir. Konsolosluk dünyada on sekizinci yüzyılda büyük yaygınlık kazanmış, konsolos uygulamasının hukuki altyapısının gelişmesi ve konsoloslara ilişkin hukuki değerlendirmelerin artışı Osmanlı Devletinde on dokuzuncu yüzyılda görülmüştür. Öncesinde ise normlar ve bürokratik uygulamalar, hukuk âleminde daha çok yer bulmuştur. Tanzimat öncesi Osmanlı devletler hukuku ve uygulamalarında konsolosun yeri, darüislam ve darülharp ayrımında temellenmiş ve elçilik kurumuyla benzer bir kategoride değerlendirilmiştir. On beşinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıl başlarına kadar Osmanlı Devletinde bulunan konsoloslar ve konsoslara bağlı çalışanlar hakkındaki tarih literatürü, Avrupa devletlerinin Osmanlı Devletinin muhtelif şehir ve limanlarında gerek ticari gerekse siyasi maksatlarla yoğun olarak konsolos bulundurduğunu göstermektedir. Aynı yüzyıllar içinde Osmanlı egemenliği altındaki Eğriboz'un siyasi ve sosyo-ekonomik durumu, benzer Ege ve Akdeniz limanlarına nazaran kritik önemde değildir. Fakat on sekizinci yüzyılda ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında Eğriboz'da konsolos bulunduğuna işaret eden Osmanlı bürokratik yazışmaları bulunmaktadır. Konsoloslar mutlak faaliyetleri kadar dava tarafı olmaları bakımından da bazı vakalara konu olmuşlardır.

⁸⁰ Ahitname içeriği hakkında bkz. TEMEL, Mehmet, "18-20. Yüzyıllarda Türkiye-Danimarka İlişkileri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. 22, S. 1, 2007, s. 117-172.

EKLER⁸¹**Ek-1: BOA, AE.SOSM.III, 34-2448**

Eğriboz muhafızı vezir-i mükerrerem izzetli Ahmet Paşa hazretleri tarafından varit olan tahriratın hülasasıdır. Fi 10 Zilkade 169 (10.11.1169 - 06.08.1756)

Eğriboz ve Atina konsoloslarından mukaddema Kızılhisar zabitanıyla beş nefer kocabaşlarının istikraz eyledikleri akçe mezburların deyn-i sahihleri midir yoksa Şiko [?] oğlu Ömer Beşe nam kimsenin deyni midir şeran sual ve terafu ve arz olunmak babında müşarüniyle hitaben ısdar ve irsal olunan emr-i âlî Gedikli İbrahim Ağa ile vasıl olup keyfiyet sırran vukuf-ı tamı olanlardan sual olundukta mezbur Ömer'in methali olmayıp deyn-i mezkur zikir olunan zabitan ve kocabaşlarının bermuceb-i temessük deynleri olduğu aşikar olup ferman olduğu üzere müşarüniyleh huzurunda murafaa ve ihkak-ı hak etmek için zabitan-ı merkumeyi ve kocabaşları Eğriboz'a davet eyledikte a'zâr-ı vâhiye iradıyla murafaadan nükul eylediklerin.

Müşarüniyle hitaben emr-i şerif: Zabitan-ı merkumeden Kızılhisar Kalesi dizdarı Mehmet ve yerli topçubaşısı Mahmut ve dizdar kethüdası Mustafa öteden beri hile ve hud'a ile meluflar olup gah cüzi bahane ile hilaf-ı inha uruz ve mehazır peydasıyla samia-ı Devlet-i Aliyeyi tahdişe iptidar ve gah bazılarının mallarını ekl ve reyayı tecrim ve ihkak-ı hak murat olundukta ne vülata itaat ve ne şere inkıyat edip o vecihle kazalarında icra-yı hak olunmak mümkün olmayıp ve müşarüniyleh o tarafa varalı mezburların reyadan olan şükatları iki yüz neferden müteceviz olmakla mezbur dizdar ve topçubaşı ve dizdar kethüdasının husamalarıyla Eğriboz'da murafaa ve ihkak-ı haktan sonra mutasarrıf oldukları dirlikleri âhara tevcih ve rahmen li'l-ibâd tanzim-i bilad ve ibâd için diyar-ı âhara nefiyeleri babında bir kıta emr-i âlî ısdar ve irsal buyurulmuş. Müşarüniyleh kaimesinde ve Eğriboz naibi ve mübaşir-i mumaileh ilam ve arzında ve ahali mahzarlarında tahrir ve istida ederler.

Eğriboz Sancağı'nda Kızılhisar Nahiyesi'nde nefis-i varoş-ı Kızılhisar ve gayrı yerde bin dört yüz akçe gedik timarıyla Kızılhisar Müstahfızlığına ba-berat-ı âlî mutasarrıf olan Salih b. Ömer hizmet-i lazimesinde kemal-i istikamet ile mukim olup refini mucip hâli yokken dizdar-ı mezbur gazez-i dünyevisini icra zımında "târik-i hizmettir" diye hilaf-ı inha arz tahririyle mezburu nanoparesinden dûr ve mağdur eylediğini erbab-ı vukuf müşarüniyle hitab etmeleriyle timar-ı mezburun merkum Salih'e ipkısıyla celb-i dua-yı hayra himmet buyurulmuş. Müşarüniyleh başka kaimesinde tahrir eylemiş.

⁸¹ Belgeler günümüz Türkçe telaffuz kurallarına göre okunmuştur. Eksik harf ve sayılar için "[ ]", okunmayan kısımlar için "[*****]", okunuşundan emin olunamayan yerler için "[?]" kullanılmıştır. Kelimelerin karışma ihtimali olduğunda basit transkripsiyon işaretlerine başvurulmuştur. Belgelere malum adanın yazılışı o dönemki "Ağriboz" telaffuzunu yansıtırken eklerde bugün cari olan "Eğriboz" telaffuzu tercih edilmiştir.

Ek-2: BOA, C.HR., 91-4519

Der-i devlet-mekine arz-ı dai-i kemine budur ki: Medine-i Eğriboz mütemekkinlerinden Rafael ve kız kardeşi Maria ve Marica nam Yahudiler meclis-i şer'e gelip şöyle takrir-i kelam ve tabir ani'l-meram eylediler ki “bundan akdem halik olan babamız Yesaya v. Rafael nam Yahudi medine-i mezbure konsolosu Mossi de Laffin nam zimmîye on sene miktarı hizmet edip ecr-i mislini kable'l-ahz mürt ve halik olmakla bizler babamız mürd-i mersumun ecr-i mislini talep eylediğimizde ‘benden dört bin akçeden ziyade deavi iktiza eyledikte Asitane-i saadette huzurda murafaa olmak üzere ahitnamemde musarrahtır’ diye murafaadan imtina etmeğin hâlimize merhameten mesfur Mossi de Laffin nam zimmi Asitane-i saadete ihzar ve huzur-ı asafide murafaa olunmak babında ahvalimizi der-i devlet-i ebed-karara arz ve ilam ediver” diye bu dailerine ilhah ve ibram etmeleriyle hâllerine merhameten konsolos-ı mesfurun ihzarı için yedlerine emr-i âlîşân inayet ve ihsan buyurulmak ricasında oldukları bi'l-iltimas paye-i serir-i a'lâya arz ve ilam olundu. Baki emir [ve] ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. *Hurrîre fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-işrîn min Şa'bâni'l-mu'azzam li sene hams ve seb'in ve mi'e ve elf* (25.08.1175 - 21.03.1762). *el-Abdü'd-dâ'î li'd-Devleti'l-Aliye el-Hakaniye Kûlahizade Mes'ûd el-müvellâ-hilâfe bi Medîneti Eğriboz*⁸²

Ahitname-i hümayun şüruhu derkenar oluna.

Henüz teccid-i berat eylememiştir.

“Fransa konsoloslarıyla davası olanların hususu Asitane-i saadetimde istima oluna” diye Fransalıya ita olunan ahitname-i hümayunda mesturdur. Ferman devletli sultanımındır. Eğriboz'da Fransa konsolosu olan Fransa beyzadelerinden Yvrande de Finne nam beyzade atik beratla konsolos olup henüz teccid-i berat etmemiştir. Yine ferman devletli sultanımındır. Fi 21 Muharrem 169 (21.01.1169 - 27.10.1755)

Ahitname-i hümayun şüruhu muktezasınca davaları Asitane-i saadette görölmek için konsolos-ı mesfurun ihzarı babında hüküm buyruldu. Çavuş mübaşeretiyile yazıla.

Ek-3: BOA, AE.SMST.III, 295-23596

Devletli inayetli sultanım hazretleri sağ olsun. Eğriboz'da Danimarka konsolosumuzun bundan akdem hanesini basıp emval ve eşyasını yağma ve garet eden şakilerin garet eyledikleri nukut ve eşya mübaşir marifetiyle tahsil olunduktan sonra Benefşe Kalesi'ne kalebentleri için sadır olan emr-i âlî ile mübaşir mahalline vardıkta eşkiya-yı mezbureye bazı a'yân sahip olduklarından müsamaha ve itlaklarına mübaşeret ve husus-ı mezbur vürut eden ilamdan inayetli efendimizin malumları oldukça tekrar ocaktan mübaşir marifetiyle kale-i mezbureye kalebentleri için emr-i âlî ısdar ve ocak tarafına irsal olunup sadır olan emr-i âlî tehir ve tevkif ve mahalline gönderilmediğinden eşkiya-yı mezbûrûn hapis oldukları mahalden firar ettirildiği bu defa vürut

⁸² “Bin yüz yetmiş beş yılındaki muazzam Şaban ayının yirmi beşinci gününde yazıldı. Devlet-i Aliyenin kulu ve duacısı, Eğriboz şehrinin müvella kadısı Kûlahizade Mesut”.

eden arzdan müstefat olmakla kalebentleri için sadır olan emr-i âlî derkenar ve malum-ı inayetleri buyurulduktan sonra firar eden şakiler her ne vakit zuhur ederse ahz olunmayıp ve sadır olan emr-i âlî tenfiz ve icra olunmazsa eşkiya-yı saire dahi fereç bulup gerek konsolos ve gerek tüccarlarımızın emin ve rahatları meslup olacağı malum-ı inayetleri buyurulduktan ne vecihle emr-i âlîleri ihsan buyurulursa o bapta emir ve ferman devletli inayetli sultanım hazretlerindedir. ed-Dâ'î Elçi-i Danimarka

Kalebent ve itlakları için verilen ahkam kayıtları derkenar.

Eğriboz muhafızı Vezir Hasan Paşa'ya ve yeniçeri zabiti [ ] *zîde mecduhuya*⁸³ ve bu hususa ocak tarafından mübaşir tayin olunan sabık orta çavuş vekili Kürt Mehmet Çavuş *zîde kadruhu*⁸⁴ ve Benefşe kale dizdar [ ] *zîde hıfzuhuya*⁸⁵ hüküm ki: Eğriboz kaza naibi mevlana el-Hac Ali *zîde ilmuhu*⁸⁶ südde-i saadetime mektup gönderip medine-i Eğriboz'da mukim Danimarka konsolosu Andoni Peskos nam konsolos sen ki vezir-i müşarünileyhsin huzurunda makud meclis-i şer' de "medine-i mezbure sükkânından zümre-i yeniçeriyandan İbrahim b. Ali ve Emin b. Mehmet ve Kara Ali b. Ahmet ve Hasan b. Abdullah ve Kazzaz Ali ve Bakkal Saka Abdülkadir ve Molla Ali b. Mehmet ve erbab-ı timardan Hamza Sipahi nam mütegalibe neharen ba'de'l-asır menzilimi basıp bana mahsus olan odanın kapısını ve penceresini şikest ve derununda mahfuz emtia-ı mütenevvia ve sim âlât ve nakit akçeden nehb ve garet eyledikleri 5 bin 779 kuruş tamamen tahsil olunduktan sonra mezburları tediben Benefşe Kalesi'ne kalebent olunmaları için sadır olan ferman-ı âlişân mübaşir-i mumaileyh vesatetiyle Eğriboz'a ba'de'l-vürut beynimize müslimün-ı muslihun tavassutuyla ıslah-ı zatü'l-beyn olunup dört bin kuruşa akd-i musalaha ve meblağ-ı merkum dört bin kuruşu bana teslim ve ahz ve kabz ve mezburların zimmetlerini husus-ı mezbureden ve amme-i davadan ibra ve ıskat edip" lakin a'yândan Zaimzade Hasan Bey demekle maruf kimse mütegalibe-i mezbûrına muavenet ve mugayir-i emr-i âlî Benefşe Kalesi'ne irsale mümanaat edip garaz-ı fasidesini icra kaydında olduğu nümayan olmakla vaki-i hâli bi'l-iltimas mevlana-yı mumaileyh arz ve inha ve mezburların haklarında mukaddema sadır olan emr-i şerifimin tenfiz ve icrasını hâlâ Asitane-i saadetimde mukim Danimarka elçisi dahi memhuren arzuhaliyle istida etmeğin sen ki vezir-i müşar ve zabiti mumaileyhüması- nız mütegalibe-i merkûmün konsolos-ı mesfurun hanesini basıp eşyasını gasp ve taaddi eyledikleri ve eşya-yı menhube için dört bin kuruşa gerçi musalaha ve teslim eyledikleri gerçi ilam olunup lakin mukaddema şeref-sudur olan emr-i âlînin mazmun-ı münifi üzere nizam-ı belde ve sairî terhip için sekiz nefer müfsitlerin ocak tarafından tayin olunan mübaşir-i mumaileyh marifetiyle bila tehir mahbusen Benefşe Kalesi'ne kalebent olunmaları fermanım olmağın imdi sairilere muceb-i ibret ve bais-i pend ve nasihat olmak üzere sabıku'z-zikir sekiz nefer müfsitleri marifetinizle ahz ve bila tehir mahbusen Benefşe Kalesi'ne irsal ve kalebent ettirip ve sen ki dizdar-ı mumaileyhsin vusullerinde mezburları kale-i merkumeye vaz' ve kalebent edip tekrar itlakları için

⁸³ "şerefi artsın".

⁸⁴ "itibarı artsın".

⁸⁵ "muhafazası artsın".

⁸⁶ "ilmi artsın".

emr-i şerifim varit olmadıkça sebilleri tahliye olunmaktan bi gayet hazer ve mücanebet olunmak babında ferman-ı âlişân yazılmıştır. Ferman devletli sultanımındır. Fi evasıt-ı Safer 1176 (11-20.02.1176 - 01-10.09.1762)

Der-i devlet-mekine arz-ı dai-i kemine budur ki: Medine-i Eğriboz'da mukim Danimarka konsolosu Andoni Peskos nam konsolos meclis-i şer'-i mutahharaya gelip şöyle takrir-i kelam ve bast ani'l-meram eylediği "1175 senesi Şevval-i şerifinin 28. günü neharen ba'de'l-asır menzilimi basıp derununda mahfuz emtia-ı mütenevviamı ve sim alatımı nehb ve garat ve bir nefer Venedikli misafirimi ve yasakçımı mecruh eden zümre-i yeniçeriyandan İbrahim b. Ali ve Emin b. Mehmet ve Kara Ali b. Ahmet ve Hasan b. Abdullah ve Kazzaz Ali ve Molla Ali b. Mehmet ve erbab-ı timardan Hamza Sipahi nam şakilerin kefil-i kavîye rapt ve Benefşe Kalesi'nde kalebent olunmaları babında bundan akdem emr-i âli sadır olup mugayir-i emr-i âli eşkıya-ı merkumunun kefil-i kavîye rapt olunmalarını itlaklarına ihale ve mahpus oldukları kule-i cisrde ipka olundukları bundan akdem Deraliye'ye ilam olunup lakin yine medine-i mezbure sükkanından Zaimzade Hasan Bey Eğriboz muhafızı devletli inayetli el-Hac Hasan Paşa hazretlerini tama'-ı hâma tebaiyet ettirtip tama'-ı hâmindan naşi müsamaha ve mir-i merkum dahi vezir-i müşarünileyhe istinadı sebebiyle bu esnada eşkıya-ı merkûmûnu kule-i mezkurdan cevfi-leylde firar ettirtip ocak ihtiyarlarından bir ferdin ilim ve agahı olmayıp ve 'eşkıya-ı merkûmûn bizden değillerdir' diye firarlarından mukaddem cevap ve tart etmeleriyle hakikat-i hâli der-i devlet-medara ilam ediver" diye inha ve iltimas etmeğin filhakika hâl minval üzere olup eşkıya-ı merkûmûnun Benefşe Kalesi'nde kalebent ve kefil-i kavîye rapt olunmalarına ve mahpus oldukları kule-i cisrden firarlarına mir-i merkum Zaimzade ile vezir-i müşarünileyhin raileri munzam olduğu bu fakirin dahi ilmim muhit olmağın o ki vakiü'l-hâldir bi'l-iltimas paye-i serir-i a'lâya arz ve ilam olundu. Baki emir ve ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. *Hurrirre fi'l-yevmi's-sâdis ve'l-işrîn min şehri Saferi'l-hayri li sene sitt ve seb'in ve mi'e ve elf* (26.02.1176 - 16.09.1762). *el-Abdü'd-dâ'i li'd-Devleti'l-Aliye es-seniye el-hâc Ali el-müvellâ-hilâfe bi Medîneti Eğriboz*⁸⁷

"Eğriboz Kalesi muhafazasında yeniçeri zabiti olan [ ] *zîde mecduhuya* ve Benefşe Kalesi dizdarına hüküm ki: Eğriboz sükkanından zümre-i yeniçeriyandan İbrahim b. Ali ve Emin Mehmet ve Kara Ali b. Ahmet ve Hasan b. Abdullah ve Kantaroğlunun oğlu Kazzaz [ ] ve meşhutlu Bakkal [ ] ve Saka [ ] ve Molla [ ] b. Mehmet ve timar sipahisi Hamza nam kimseler Eğriboz'da müsafereten sakin ve mütemekkin olan Danimarka konsolosu Andoni Peskos nam konsolosun menziline basıp mevcut olmadığından bir nefer yasakçısını ve bir nefer Venedikli misafirini dahi üç beş yerlerinden cerh ve mecruh eylediklerinden maada kendine mahsus olan odanın kapısını ve penceresini kırıp derununda mahfuz olan emtia-ı mütenevvia ve sim âlâtından ve nukut akçe zayı ve hasaret ne miktar olduğu malum olmadığından marifet-i şer'le keşif ve mecmuu 5 bin 770 kuruş gasp ve garet eyledikleri ba'de'l-keşif Deraliye'me ilam olunmakla sadır olan ferman-ı âli mucebince ocaktan tayin olunan çavuş mübaşere-

⁸⁷ "Bin yüz yetmiş altı yılındaki hayırlı Safer ayının yirmi altıncı gününde yazıldı. Devlet-i Aliyenin kulu ve duacı, Eğriboz şehrinin müvella kadısı Hacı Ali".

tiyle mezburlar ahz ve hapis ve emval-i mağsube kendilerinden tahsil olunduktan sonra kale-i merkumeye irsal ve kalebent olunup mezburlar kale-i mezburede ıslah-ı nefis eyleyip ve iyal ve evlatları sefil ve sergerdan ve leyle-i aşaya muhtaç ve perişan hâl ve mahall-i merhamet oldukları Deraliye’me inha olunmakla fimabat kendi hâllerinde olup miktar-ı zerre şer ve şekavetleri Deraliye’me inha olunursa cezaları tertip olunmak şartıyla iyal ve evlatlarının diğer-gun hâllerine merhameten bu defa af ve itlak olunmaları babında ferman-ı celilü’ş-şanıım sadır olmağın [ ] ile irsal olundu. Vusulünde “sadır olan ferman-ı celilü’ş-şanıım mucebince sen ki dizdar-ı merkumsun mezburları dizdarı olduğun kale-i mezburdan itlak ve sebillerini tahliye eyleyip mazmun-ı emr-i şerifimle amil olasız” diye bilfiil dergah-ı muallam yeniçerileri ağası olan Mehmet Ağa *dâme uluvvuhu*⁸⁸ tarafından mühürlü mektup verilmekle vech-i meşruh üzere amel olunmak babında emr-i şerif yazılmıştır. Ferman devletli sultanımdır. Evail-i Rebiyülevvel 1176 (1-10.03.1176 - 20-29.09.1762)

Ek-4: BOA, AE.SABH.I, 71-4912

Devletli saadetli sultanım hazretleri sağ olsun. Eğriboz İskeleyi’nde amed şüd eden Fransa tüccarlarımızın umur ve mesalihlerini görmek için Fransa konsolosumuz olan Yvrande de Finne nam beyzadenin müddeti tamam olup ref ve yerine Mallier nam beyzade konsolos nasp ve tayin olunup efendim Fransa padişahı tarafından yedine memhur mektup verilmekle ahitname-i hümayun mucebince olageldiği üzere yedine berat-ı şerif-i âlişân ihsan buyurulmak babında emir ve ferman devletli saadetli sultanım hazretlerininidir. ed-Dâ’î Chevalier de Saint-Priest Elçi-i Fransa

Berat kaydı derkenar.

Nişan-ı hümayun odur ki: Fransa elçisi mühürlü arzuhal gönderip taht-ı âli-baht-ı Osmani üzere cülus-ı hümayun-ı saadet-makrun vaki olup umumen tecdid-i berevat fermanım olmağın sene hams ve sittin ve mie ve elf Cemaziyelahire’sinin 24. gününden beri hüdavendigar-ı sabık kardeşim merhum Sultan Mahmut Han *tâbe serâhu*⁸⁹ beratıyla Eğriboz ve tevabii iskelelerine gelip giden Fransa tüccarının umur ve hususlarını görmek için Fransa beyzadelerinden konsolos olan Yvrande de Finne nam beyzadenin beratı tecdit olunup ahitname-i hümayun mucebince olageldiği üzere müceddeden berat-ı şerifim verilmek babında inayet rica etmeğın ahitname-i hümayun mucebince olageldiği üzere şürotuyla berat-ı âlişân verildiği mukayyettir. Ferman devletli sultanım hazretlerininidir. Fi 11 Muharrem 169 (11.01.1169 - 17.10.1755)

Mersumun konsoloslukta alakası olmadığından gayrı badehu vuku bulan cülus-ı hümayunda beratı tecdidine dahi itibar etmemekle beratı ahz ve hıfz olunmuştur.

Ahitname-i hümayun şürotu mucebince olageldiği üzere mesfur Mallier tayin ve beratı ita olunmak buyruldu. Fi 7 Safer sene 88 (07.02.1188 - 19.04.1774)

⁸⁸ “yüceliği daim olsun”.

⁸⁹ “toprağı (kabri) güzel olsun”.

Ek-5: BOA, C.HR., 111-5548

Devletli saadetli sultanım hazretleri sağ olsun. “Memalik-i mahruseden herhangi iskele ve liman ve adalarda dost olan düvel taraflarından konsolos ve konsolos vekilleri ve tercüman varsa Prusya elçileri dahi konsolos ve konsolos vekilleri ve tercümanlar tayin ve dilediklerini ref ve yerlerine âharını nasp eyleyeler ve konsolosları ve konsolos vekilleri ve tercümanları ve amed şüd eden kendi tüccarları ve cinslerinden olan adamları sair dost olan düvelin tevabii muafiyeti misilli muaf olalar” diye Prusyalıya verilen ahitname-i hümayunda mukayyet olduğuna binaen Eğriboz ve tevabii iskelelere Prusya bayrağı altında gelip ve giden tüccar ve reayanın umur ve mesalihlerini görmek için Louis Hilmer nam kişizade Prusya konsolosu nasp ve tayin olunup mercudur ki konsolos-ı merkum yedine ahitname-i hümayun şürotu mucebince ve olageldiği üzere berat-ı âlîşân verilmek babında emir ve ferman devletli saadetli sultanım hazretlerindir. ed-Dâ’î De Gaffron Maslahatgüzar-ı Prusya

Ahitname-i hümayun kaydı görüle.

“Memalik-i mahruseden herhangi iskele ve liman ve adalarda dost olan düvel taraflarından konsolos ve vekilleri ve tercümanları varsa Prusya elçileri dahi konsolos ve konsolos vekilleri ve tercümanlar tayin ve dilediklerini ref ve yerlerine âharını nasp eyleyeler” diye Prusyalıya ita olunan ahitname-i hümayunda münderiç ve mesturdur. Ferman devletli sultanım hazretlerindir.

Emsali görüle.

Nişan-ı hümayun odur ki: İsveç Devleti maslahatgüzarı De Heidenstam *hutimet avâkıbuhu bi'l-hayr*⁹⁰ sütte-i saadetime mühürlü arzuhal gönderip Eğriboz ve Atina iskelelerinde İsveç bayrağıyla amed şüd eden tüccar ve sefain kaptanlarının umur ve hususlarını rüyet için ba-berat-ı âlî konsolos olan Esezre [?] Feran [?] konsolosluğuna adem-i itibar ve târik-i hizmet olmakla kendi cinslerinden rafi-i tevkii refiü’ş-şân Şarle [?] Hublar [?] *hutimet avâkıbuhu bi'l-hayr* zikrolunan Eğriboz ve Atina iskelelerine konsolos nasp ve tayin olunup ahitname-i hümayun mucebince olageldiği üzere yedine berat-ı şerifim verilmek babında inayet rica divan-ı hümayununda mahfuz İsveçliye verilen ahitname-i hümayun kaydı görüldükte “İsveç elçileri memalik-i mahrusemde konsolos ikametü münasip olan mahallere konsolos tayin olanları serbest edip yerlerine gayrılarını nasp murat eylediklerinde kimse mani olmaya” diye mukayyet olunmağın ahitname-i hümayun mucebince olageldiği üzere şürotuyla nişan-ı âlî yazılmıştır. Emir ve ferman devletli sultanımındır. Fi 14 Zilhicce sene 194 (14.12.1194 - 11.12.1780)

Ahitname-i hümayun mucebince konsolosluk beratı ısdar ve ita olunmak buyruldu. Fi 12 Safer sene 196 (12.02.1196 - 27.01.1782)

⁹⁰ “hayırlı akıbetleri olsun”.

Ek-6: BOA, C.HR., 26-1281

Huzur-ı âlilerine maruz-ı daileridir ki: Atina İskelesi'ne ve Eğriboz Ceziresi'ne amed şüd eden Rusya tüccar ve kaptan ve sair adamlarının rüyet-i mesalihleri için bir konsolos nasbı muktezi olduğuna binaen Rusya taifesinden İnenz di Foljiv Fasfomiv nam beyzade konsolos olmak üzere yedine Rusya Devleti tarafından yedine mühürlü mektup verilmekle ber-muceb-i ahitname-i hümayun yedine berat-ı âlişân verilmek babında emr-i âlilerinin suduru istida olunur. ed-Dâ'î Orta Elçi-i Devlet-i Rusya

Kaydı derkenar oluna.

Nişan-ı hümayun odur ki: Elçi-i mumaileyh mühürlü arzuhal gönderip Eğriboz Ceziresi İskelesi'nde li ecli't-ticare gelip giden ve tüccar sefaininin umurlarını görmek mahall-i mersuma bir konsolos nasbı muktezi olmakla kendi cinslerinden rafî kaptan Panayoti Fervane nam Rusyalı ber-muceb-i ahitname-i hümayun konsolos nasp ve tayin olunup Rusya Devleti tarafından yedine mühürlü mektup verilmekle ahitname-i hümayun şürutu mucebince yedine berat-ı şerif verilmek babında inayet rica etmeğin ahitname-i hümayun şürutu mucebince Fransa ve İngiltereliler haklarında olageldiği üzere işbu nişan-ı hümayun verilmiştir. Ferman devletli sultanım hazretlerindir. Fi 5 Şaban sene 200 (05.08.1200 - 03.06.1786)

Atina naibine hüküm ki: Rusya Devletinin Deraliye'mde mukim orta elçisi yazılan Tomara *hutimet avâkıbuhu bi'l-hayr* rikab-ı hümayunuma mühürlü arzuhal gönderip "Rusya Devleti tarafından lazım görülecek âmme-i mevakide ve konsolos ve konsolos vekillerinin tayinine Devlet-i Aliye'miz canibinden ruhsat verilip dost olan sair düvelin konsolosları itibar olundukları gibi merkumlar dahi muteber tutulalar" diye ahitname-i hümayunda münderiç olduğundan medine-i Atina'ya amed şüd eden Rusya tüccarı ve adamlarının vuku bulan umur ve hususlarına rüyet eylemek üzere konsolos nasp oluncaya kadar konsolos vekili tayini lazımeden idiğinden Bartolomav Yatkani nam müstemem konsolos vekili nasp ve tayin olduğundan bahisle ahitname-i hümayun şürutu mucebince Atina'ya amed şüd eden Rusya tüccar ve adamlarının umurlarını rüyet edip konsolos vekaleti umuruna hilaf-ı şürut-ı ahitname-i hümayun âhardan müdahale olunmamak ve himayet ricasında olunmak babında emr-i şerif sudurunu istida etmekle ahitname-i hümayun mucebince konsolos vekili nasp olunmak babında emr-i şerif yazılmıştır. Ferman devletli sultanım hazretlerindir. Fi evasit-ı Muharrem sene 215 (11-20.01.1215 - 04-13.06.1800)

Kayıtları terkin ile ahitname-i hümayun mucebince konsolosluk beratı verilmek buyruldu. Fi 22 Muharrem sene 219 (22.01.1219 - 03.05.1804)

Hakem Değerlendirmesi : Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması : Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek : Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review : *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest : *The author has no conflict of interest to declare.*

Grant Support : *The author declared that this study has received no financial support.*

KAYNAKÇA

- ACKERMANN, Delphine / KNOEPFLER, Denis, “La région de Vathia/Amarnthos au miroir de ses premiers explorateurs: A propos d’une lettre inédite de P. Revelakis à L.-F.-S. Fauvel (1816)”, **Antike Kunst**, S. 52, 2009, s. 124-163.
- AKPINAR, Mahmut, “Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Müessesesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2001.
- AKYILMAZ, Sevgi Gül, **Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Teşkilatı**, Tablet, İstanbul, 2000.
- ANDERSON, Sonia P., **An English Consul in Turkey: Paul Rycout at Smyrna (1667-1678)**, Oxford University Press, New York, 2001.
- ATEŞ, Ahmet, “Ma’nevi ve Ağrıboz Fetih-namesi”, **Fatih ve İstanbul: İstanbul Fethi Derneği Neşriyatından Yıllık Dergi**, C. 1, S. 3-6, 1953-1954, s. 281-313.
- AYBAY, Rona, **Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk**, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2009.
- AYYUB, Khalil Michael, “Muhammad Ali and the British Consuls”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **American University of Beirut**, 1942.
- BAKER, Thomas, **Piracy and Diplomacy in Seventeenth-Century North Africa: The Journal of Thomas Baker, English Consul in Tripoli (1677-1685)**, ed. PENNELL, C. R., Fairleigh Dickinson University Press, Rutherford, 1989.
- BALTA, Evangelia, **L’Eubée à la fin du XVe siècle: Économie et population: Les registres de l’année 1474**, Etaireía Evvoikón Spoudón, Atina, 1989.
- BALTA, Evangelia, “15’nci Yüzyıl Sonlarında Ağrıboz Adası: Ekonomi ve Nüfus: 1474 Yılıının Osmanlı Kayıtları”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. 26, 1990-1991, s. 297-301.
- BALTA, Evangelia, “Économie et espace rural en Eubeé aux XVe-XVIe s.: Du document fiscal à la construction d’un modèle”, **Problemes et approches de l’histoire ottomane: Un itinéraire scientifique de Kayseri à Eğriboz**, The Isis Press, İstanbul, 1997, s. 17-20.

- BALTA, Evangelia, “Rural and Urban Population in the Sancak of Euripos in the Early 16th Century”, **Problemes et approches de l’histoire ottomane: Un itineraire scientifique de Kayseri à Eğriboz**: The Isis Press, İstanbul, 1997, s. 21-66.
- BALTA, Evangelia, “Karystia de l’Eubée (XVe-XVIIe siècles)”, **Peuple et production: Pour une interprétation des sources ottomanes**, The Isis Press, İstanbul, 1999, 75-146.
- BARON DE TOTT, François, **La correspondance consulaire de crimee du Baron De Tott (1767-1770)**, The Isis Press, İstanbul, 2014.
- BAYRAKTAR, Hilmi, “XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Halep Eyaleti’nde Yabancı Devlet Konsolosluklarının ‘Himayan’ Suistimalleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 124, 2000-2001, s. 187-195.
- BİLSEL, Mehmet Cemil, **Hukuku Düvel (II): Devletler Arasında Münasebat: Devlet Reisleri, Hariciye Vekilleri, Elçiler, Konsoloslar**, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1934.
- BOOGERT, Maurits Hubrecht van den, “Consular Jurisdiction in the Ottoman Legal System in the Eighteenth Century”, **Oriente Moderno**, C. 83, S. 3, 2003, S. 613-634.
- BOOGERT, Maurits Hubrecht van den, **The Capitulations and the Ottoman Legal System: Qadis, Consuls and Beraths in the 18th Century**, Brill, Leiden, 2005.
- BOOGERT, Maurits Hubrecht van den, **Kapitülasyonlar ve Osmanlı Hukuk Sistemi: 18. Yüzyılda Kadılar, Konsoloslar ve Beratlılar**, çev. TUNCER, Ali Coşkun, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 2014.
- BREWER, Mitra Jonah, “Gold, Frankincense, and Myrrh: French Consuls and Commercial Diplomacy in the Ottoman Levant (1660-1699)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Georgetown University**, 2002.
- BURSALI, Osman Safa, “The Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Tribute Payers (Viorel Panaite)”, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, S. 6, 2008, s. 117-125.
- CALAFAT, Guillaume, “A ‘Nest of Pirates’? Consuls and Diplomatic Intermediaries in Algiers during the 1670s”, **Studi e materiali di storia delle religioni**, C. 84, S. 2, 2018, s. 529-547.
- CANSEVER, Sıddık, “Eğribozlu Mehmed Emin Sırrı: Hayatı, Eserleri, Divanının Edisyon Kritik Metni ve Değerlendirmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2005.
- CHMIEL, Piotr, “Prehistory of Consular Diplomacy: A New Perspective on the Activity of 17th-Century Venetian Consuls in the Ottoman Empire”, **The Seventeenth Century**, C. 37, S. 6, 2022, s. 1009-1029.
- DEĞDAŞ, Ulaş Can, “Konsoloslukların Kuruluşu, Görev ve Yetkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.

- DEMİR, Uğur, “Kırım’da İlk Rus Konsoloslğunun Açılması, Faaliyetleri, Kapatılması ve Buna Dair Tartışmalar (1763-1766)”, *Crimean Historical Review*, S. 2, 2014, s. 39-49.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, “XVIII. Yüzyılda İngiltere’nin Draç ve Tevabi’i (Arnavutluk) Konsoloslğı”, **Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi (II) (30 Mayıs - 6 Haziran 2010, Prizren)**, eds. CAN, A. Vecdi / TÜRKMENOĞLU KÖSE, Dilşad / BİTİM, Semih / ŞANSLI, Ahmet, Sakarya Üniversitesi / Türk Bilim Araştırma Vakfı / Universiteti i Prishtinës / Yozgat Bozok Üniversitesi, 2010, C. 1, s. 73-84.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, “Yabancı Konsolos, Konsolos Tercümanı ve Tercüman Hizmetkarlarının Serbest Dolaşım Belgeleri: Beratlar ve Yol Emirleri (1600-1800)”, **Kebikeç: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi**, S. 30, 2010, 87-102.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, “XVII. Yüzyıl Sonlarında Hollanda’nın Draç ve Tevabii Konsoloslğı (1684-1700)”, **Büyük Türk Dili Kurultayı (VIII) (25-28 Eylül 2013, Tiran)**, eds. ATABEY, İbrahim / ÖZYÜREK, Rasim, Bilkent Üniversitesi, Ankara, 2013, s. 194-202.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, “XVIII. Yüzyılda İki Sicilya Krallığı’nın Arnavutluk Konsoloslğı”, **Yeni Türkiye**, S. 69, 2015, s. 4884-4896.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, “The Consulate of Russia in Cyprus in the Later 18th and Early 19th Century”, **Türk Tarih Kongresi (XVI) (20-24 Eylül 2010, Ankara)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2015, C. 4/2, s. 715-726.
- DEMİRYÜREK, Mehmet, **Ottoman Documents on the English in the Ottoman Empire (1700-1800): Consulates, Consuls and Travellers**, The Isis Press, İstanbul, 2017.
- DEMİRYÜREK, Mehmet / YAZAR, Hakan, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Kıbrıs’ta İngiltere Konsoloslğı (1700-1800)”, **Bellekten**, S. 290, 2017, s. 89-134.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Ali Emiri Abdülhamid I**, 20-1725, 71-4912. İstanbul.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Ali Emiri Mustafa III**, 295-23596. İstanbul.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Ali Emiri Osman III**, 34-2448. İstanbul.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Ali Emiri Selim III**, 34-1918, 97-5823, 155-9271, 173-10379, 287-16724, 349-20082. İstanbul.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Bab-ı Asafi Divan-ı Hümayun Sicillatı Mühimme Defterleri**, 120-1077. İstanbul.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Cevdet Hariciye**, 5-214, 24-1161, 26-1281, 69-3443, 91-4519, 111-5548, 112-5566, 114-5689, 167-8305. İstanbul.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Hatt-ı Hümayun**, 1188-46781. İstanbul.
- DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **İbnülemin Hariciye**, 17-1582. İstanbul.

DEVLET ARŞİVLERİ BAŞKANLIĞI, **Müzehheb Ferman ve Beratlar**, 378, 800, 1322. İstanbul.

Documents diplomatiques et consulaires relatifs à l'histoire du Liban et des pays du Proche-Orient du XVII siècle à nos jours, ed. ISMAIL, Adel, Editions des Oeuvres Politiques et Historiques, Beyrut, 1982.

DO PAÇO, David, “Une collaboration économique et sociale: Consuls et protecteurs des marchands ottomans à Vienne et à Trieste au XVIIIe siècle”, **Cahiers de la Méditerranée**, S. 98.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, **Osmanlı Hukuku: Adalet ve Mülk**, Arı Sanat, İstanbul, 2008.

ELGADDARI, Sara, **Britain and the Regency of Tripoli: Consuls and Empire-Building in Nineteenth-Century North Africa**, I. B. Tauris, Londra, 2022.

ERDOĞRU, Mehmet Akif, “Onsekizinci Yüzyıl Sonlarında Kıbrıs'ta Avrupalı Konsoloslar ve Tercümanları”, **Kıbrıs Araştırmaları Kongresi (II) (24-27 Kasım 1997, Gazimağusa)**, eds. BOZKURT, İsmail / ATEŞİN, Hüseyin / KANSU, M., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa, 1999, C. 2, s. 315-328.

FAIVRE D'ARCIER, Amaury, **Les oubliés de la liberté: Négociants, consuls et missionnaires français au Levant pendant la Révolution (1784-1798)**, Peter Lang, Brüksel, 2007.

FLEET, Kate, “Turkish-Latin Diplomatic Relations in the Fourteenth Century: The Case of the Consul”, **Oriente Moderno**, C. 83, S. 3, 2003, s. 605-611.

FRARY, Lucien J., “Russian Consuls and the Greek War of Independence (1821-31)”, **Mediterranean Historical Review**, C. 28, S. 1, 2013, s. 46-65.

GAHRAMANOVA, Aytaj, “Diplomasi ve Konsolosluk Hukukunda Yargı Bağımsızlığı ve Türk Hukuku Uygulaması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2021.

GHILARDI, Matthieu / Tim KINNAIRD / Katerina KOULI / Andrew BICKET / Yannick CREST / François DEMORY / Doriane DELANGHE / Sylvian FACHARD / David SANDERSON, “Reconstructing the Fluvial History of the Lilas River (Euboea Island, Central West Aegean Sea) from the Mycenaean Times to the Ottoman Period”, **Geosciences**, C. 12, S. 5, 2022, s. 204-231.

GÖZÜBÜYÜK, Sevil, “Paris'ten Halep Konsolosluğuna Louis Gédoyne ve Günlüğü (1623-1624)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2022.

HADDURİ, Macid, **İslam Hukukunda Savaş ve Barış**, Ekin, İstanbul, 2018.

HAVUZ, Sümeyye, “Venedik Konsolosu Gio. Antonio Maria Morana'nın Haleb'e Dair Gözlemleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2020.

- HEINSEN-ROACH, Erica, **Consuls and Captives: Dutch-North African Diplomacy in the Early Modern Mediterranean**, University of Rochester Press, Rochester, 2019.
- HORII, Yukata, “Venetian Consul and Residents in Egypt under Ottoman Conquest”, **Quaderni di Studi Arabi**, C. 15, S. Supplement, 1997, s. 121-132.
- HORII, Yukata, “Capitulations and Negotiations: The Role of the Venetian Consul in Early Ottoman Egypt”, **Mediterranean World**, S. 19, 2008, s. 207-216.
- İNBAŞI, Mehmet, “Eğriboz Sancağı İdarecileri (1756-1792)”, **Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, C. 6, S. 1, 2020, s. 59-78.
- İPŞİRLİ, Mehmet, “Elçi”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1995, C. 11, s. 3-15.
- KARABIYIK, Şule, “Osmanlı Devleti’nde Görev Yapan İspanyol Konsoloslar (1785-1912)”, **Vakanüvis: Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 1, 2017, s. 119-138.
- KARAKOÇ, İrem, “Türk Hukuk Tarihi’nde Uluslararası Andlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 6, S. 2, 2004, s. 199-254.
- KARAKOÇ, İrem, **Hukuk Tarihinde Vatandaşlık - Yabancılık Statüsü**, Yetkin, İstanbul, 2012.
- KAYA, Ali İrfan, “Venediklilerin 1688 Ağriboz Muhasarası ve Osmanlı Müdafaası”, **ASOS Journal: The Journal of Academic Social Science**, S. 7, 2014, s. 352-360.
- KENANOĞLU, M. Macit / KENANOĞLU, Figen, “Osmanlı Hukukunda Konsolosluk Mahkemelerinin Yeri: İtalyan Konsolosluğu Mahkemesi Tahrir Defterleri”, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, S. 7, 2009, s. 63-70.
- KIEL, Machiel, “Eğriboz”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 10, s. 491-493.
- KIEL, Machiel, “Little-Known Ottoman Gravestones from Some Provincial Centres in the Balkans: Eğriboz/Chalkis, Niğbolu/Nikopol and Rusçuk/Russe”, **Comité International des Études Pré-Ottomanes et Ottomanes Symposium (September 28-30, 1991, Istanbul)**, eds. BACQUE-GRAMMONT, Jean-Louis / TİBET, Aksel, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1996, C. 1, s. 319-332.
- KILIÇ, Musa, “Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Kurumu”, **Osmanlı Diplomasi Tarihi: Kurumları ve Tatbiki**, eds. YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin / KURTARAN, Uğur, Altınordu, Ankara, 2018, s. 95-115.
- KIYÇAK, Özgür, “Klasik Türk Edebiyatında Şehbender”, **Turkish Studies: Language and Literature**, C. 14, S. 3, 2019, s. 1297-1318.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, **Majestelerinin Konsolosları: İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu’ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)**, İletişim, İstanbul, 2004.

- KONAN, Belkıs, **Osmanlı Devleti’nde Yabancıların Hukuki Statüsü**, Statü, Ankara, 2013.
- KONTOGIANNIS, Nikos D., “Euripos-Negroponte-Eğriboz: Material Culture and Historical Topography of Chalcis from Byzantium to the End of the Ottoman Rule”, **Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik**, S. 62, 2012, s. 29-56.
- KONTOGIANNIS, Nikos D., “Chalcis: A Historical Overview”, **Venetian and Ottoman Heritage in the Aegean: The Bailo House in Chalcis, Greece**, eds. KONTOGIANNIS, Nikos D. / SKARTSIS, Stefania S., Brepols, Turnhout, 2020, s. 21-30.
- KONTOGIANNIS, Nikos D. / SKARTSIS, Stefania S., “Reading Social Change on a Potter’s Wheel: Chalcis (Euboea) from the Byzantine to the Modern Greek Era”, **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 45, S. 2, 2021, s. 199-221.
- KORTUNAY, Ayhan, “Milletlerarası Hukukta Diplomasi Temsilcileri ve Konsolosların Dokunulmazlık ve Bağışıklıkları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1996.
- KÖSE, Osman, “Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri”, **Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 1, S. 2, 2006, s. 153-171.
- KUL, Muhittin, “Muhasara ve Deprem: Kal’a-i Ağrıboz Tamiratları (1688-1715)”, **History Studies: International Journal of History**, C. 13, S. 1, 2021, s. 69-97.
- KUZUCU, Serhat, “Rusya Ahidname Defterine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S. 59, 2016, s. 63-84.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “Ahidname: Türk Tarihi”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1988, C. 1, s. 536-540.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “Berat”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, C. 5, s. 472-473.
- LEGRAND, Philippe-Ernest, “Biographie de Louis-François-Sébastien Fauvel, antiquaire et consul (1753-1838) (I)”, **Revue Archéologique**, S. 30, 1897, s. 41-66, 185-201, 385-404.
- LEGRAND, Philippe-Ernest, “Biographie de Louis-François-Sébastien Fauvel, antiquaire et consul (1753-1838) (II)”, **Revue Archéologique**, S. 31, 1897, s. 94-103, 185-223.
- LOWE, C. G., “Fauvel’s First Trip through Greece”, **Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens**, C. 5, S. 2, 1936, s. 206-224.
- MAMALOUKOS, Stavros, “The Fortifications of Chalcis (Euripos/NegreponTE/Eğriboz), Greece”, **Defensive Architecture of the Mediterranean (XI)**, eds. GARCÍA-PULIDO, Luis José / NAVARRO PALAZÓN, Julio, Editorial Universitat Politècnica de València, Valensiya, 2020, s. 631-638.

- MAMALOUKOS, Stavros, “A Tale of Two Cities: Chalcis/Negroponte and Chios/Scio during Morosini’s Campaign”, **Morosini e Archeologia: Atti della Giornata di Studio 30 ottobre 2019**, ed. KORRÈ, Katerina B., Istituto Ellenico di Studi Bizantini e Postbizantini di Venezia, Venedik, 2021, 71-89.
- MASSÉ, Alexandre, “French Consuls and Philhellenism in the 1820s: Official Positions and Personal Sentiments”, **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 41, S. 1, 2017, s. 103-118.
- MICHAUD, Hélène, “La nomination d’un consul français a Alexandrie au XVIe siècle”, **Revue d’histoire moderne et contemporaine**, C. 7, S. 3, 1960, s. 233-242.
- MOMDJIAN, Maran, “The Levantine Merchant Consuls of Aleppo: The Commercial Elites (1750-1850)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **University of California**, Los Angeles, 2017.
- OĞUZ, Mustafa / BALTA, Evangelia, “Le Kanunname de l’Euripe (milieu du XVIe siècle)”, **Osmanlı Araştırmaları**, S. 18, 1998, s. 9-45.
- OSMANAĞAOĞLU KARAHASANOĞLU, Cihan, **Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tabiiyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi**, Legal, İstanbul, 2004.
- ÖRSTEN ESİRGİN, Seda, **Osmanlı Devletinde Yabancılara Verilen Kamu Hizmeti İmtiyazları**, Turhan, Ankara, 2012.
- ÖZEL, Ahmet, “Darüssulh”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1994, C. 9, s. 5.
- ÖZKAPLAN YURDAKUL, Nurcan, **İngiltere Ortadoğu’ya Nasıl Girdi? Basra ve Bağdat’ta İngiliz Konsoloslukları**, Kronik Kitap, İstanbul, 2018.
- ÖZKUL, Ali Efdal, “The Consuls and Their Activities in Cyprus under the Ottoman Administration (1571-1878)”, **Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 8, S. 2, 2013, s. 239-283.
- PANAITE, Viorel, **The Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Tribute Payers**, Columbia University Press, New York, 2000.
- PANAITE, Viorel, “French Capitulations and Consular Jurisdiction in Egypt and Aleppo in the Late Sixteenth and Early Seventeenth Centuries”, **Well-Connected Domains: Towards an Entangled Ottoman History**, eds. FIRGES, Pascal W. / GRAF, Tobias P. / ROTH, Christian / TULASOĞLU, Gülay, Brill, Leiden, 2014, s. 71-87.
- PANAITE, Viorel, **The Ottoman Law of War and Peace: The Ottoman Empire and Its Tribute-Payers from the North of the Danube**, 2. Basım, Brill, Leiden, 2019.
- PARLAZ, Selim, “Ceneviz Konsolos Mektuplarına Göre 1660-1680 Arasında Hollandalı Tüccarların Osmanlı Limanlarındaki Faaliyetleri”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 35, S. 2, 2020, s. 679-700.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet, “Rusya’nın Mikenos Adasında Konsolosluk Kurma Teşebbüsü ve Bununla İlgili Vesikalar”, **Belleten**, S. 161, 1977, s. 125-135.

- PIA PEDANI, Maria, “Venetian Consuls in Egypt and Syria in the Ottoman Age”, **Mediterranean World**, S. 18, 2006, s. 7-21.
- PICCIOTTO, Emilio, **The Consular History of the Picciotto Family**, 1998.
- POUMARÈDE, Géraud, “Naissance d’une institution royale: Les consuls de la nation française en Levant et en Barbarie aux XVIe et XVIIe siècles”, **Annuaire-Bulletin de la Société de l’histoire de France**, 2001, s. 65-128.
- PROUSIS, Theophilus Christopher, **British Consular Reports from the Ottoman Levant in an Age of Upheaval (1815-1830)**, The Isis Press, İstanbul, 2008.
- REÇBER, Kamuran, **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku**, Dora, Bursa, 2011.
- SALEM, E. R., “Hukuk-ı Beynelmilel: Türkiye’de Memurin-i Siyasiye ve Konsolosların Selahiyet-i Kazaiyeden Masuniyeti”, **Hukuki Bilgiler Mecmuası**, C. 1, S. 7, 1927, s. 371-378.
- SAVAŞ, Ali İbrahim, “Konsolos”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2002, C. 26, s. 178-180.
- SEVİĞ, Vedat Raşit, “Konsolosun Hukuki Vazifeleri”, **İdare Dergisi**, C. 36, S. 7, 1962, s. 185-187.
- SIGNORI, Umberto, “Supplier pour le consulat: Entre défense des intérêts personnels et service fidèle des consuls vénitiens dans le Levant ottoman (1670-1703)”, **Cahiers de la Méditerranée**, S. 98, 2019.
- STEENSGAARD, Niels, “Consuls and Nations in the Levant from 1570 to 1650”, **Scandinavian Economic History Review**, C. 15, S. 1-2, 1967, s. 13-55.
- ŞAKİROĞLU, Mahmut H., “Balyos”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1992, C. 5, s. 43-47.
- ŞİŞMAN, Aysin, “1702-1708 Tarihleri Arasında Türk-Fransız İlişkilerinde Konsolos Arzları ve Bunlara Ait Hükümler”, **Belleten**, S. 237, 1999, s. 509-557.
- ŞİŞMAN, Aysin, “Osmanlı-Fransız İlişkileri (1740-1789): Konsolos Arzlarına Göre”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2011.
- TEMEL, Mehmet, “18-20. Yüzyıllarda Türkiye-Danimarka İlişkileri”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. 22, S. 1, 2007, s. 117-172.
- Tercüman-ı Düvel Defteri: XVIII. Yüzyılda Osmanlı’da Yabancı Konsolosluk Tercümanları ve Hizmetkarları**, ed. POLATCI DEMİRKOL, Türkan, Berikan, Ankara, 2019.
- TURNAGİL, Ahmet Reşit, **İslamiyet ve Milletler Hukuku**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1943.
- TÜRKHAN, Mehmet Sait, “Lazkiye Limanı’nda İngiliz Konsolosları ve Tüccarları (1700-1772)”, **Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi**, C. 7, S. 2, 2021, s. 229-251.

- “Un consul à Chio nommé par Duquesne”, **Bulletin de la Société de l’histoire du protestantisme français**, S. 85, 1936, s. 444.
- WATENPAUGH, Heghnar Zeitlian, “A French Humanist in the Islamic City: The Chevalier d’Arvieux (1635-1702), Merchant and Consul in Aleppo”, **Thresholds**, S. 27, 2003, s. 18-22.
- WATKINSON, Sarah, “The Stevens Family: Consuls in Malta and the Levant”, **Journal of Maltese History**, C. 5, S. 2, 2018, s. 62-75.
- YILMAZ, Özgür, “Güney Karadeniz’de Yeni Fransız Politikası: Pascal Fourcade ve Sinop Konsolosluğu (1803-1809)”, **Cahiers balkaniques**, S. 42, 2014.
- YILMAZ, Özgür, “Trabzon’da Fransız Varlığının İlk Dönemleri: Pierre Jarôme Dupre’nin Trabzon Konsolosluğu (1803-1820)”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, S. 21, 2016, s. 87-120.
- YILMAZ, Özgür, “Fransız Konsolosu Pierre Dupre’ye Göre 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Rusların Akçaabat Saldırıları”, **Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu (12-14 Ekim 2018, Akçaabat)**, ed. ÜÇÜNCÜ, Kemal, Akçaabat Belediyesi, Trabzon, 2019, C. 1, s. 357-368.
- YILMAZ, Tugay, “1760-1849 Tarihli Prusya Ahidname Defterine Göre Osmanlı-Prusya İlişkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2018.
- ZIVAS, D., “The Turkish Fortress of Karababa”, **Actes VIII. réunion scientifique: Les fortifications depuis l’antiquité jusqu’au Moyen-Age dans le monde méditerranéen (25-29 avril 1968, Athènes)**, Technikó Epimelitírio Elládas, Atina, 1970, s. 147-156.